

**Gustav Stresemann și România în anii 1914-1916.
Note și comentarii pe marginea a șase documente din
Arhiva de Politică Externă de la Berlin**

Flavius SOLOMON*

Considerații preliminare

În ultimii ani, explorând diverse fonduri de arhivă din Germania privitoare la relațiile româno-germane de la începutul secolului XX, am identificat, din dorința de a extinde lista corespondenților germani ai lui Alexandru Beldiman (printre alții: Gottlieb von Jagow, Arthur Zimmermann, prințul Wilhelm de Hohenzollern, Hilmar von dem Bussche-Haddenhausen, contele Ulrich Brockdorff-Rantzau), câteva fonduri documentare mai puțin sau încă deloc valorificate de istoricii noștri¹. Printre acestea se numără și *Nachlass Stresemann* (fondul personal Stresemann), păstrat la Berlin, la Arhiva Politică a Ministerului de Externe al Republicii Federale Germania (Arhiva de Politică Externă de la Berlin), cunoscută istoricilor mai ales ca *Politisches Archiv*.

Sistematizarea, inventarierea și punerea la dispoziția cercetătorilor, la începutul anilor 1950², a fondului de arhivă amintit, care conține, potrivit inventarului actual (NL-36), 377 de volume însumând peste 60.000 de file³, cu documente oficiale și personale, au reprezentat un punct de plecare pentru reevaluarea istoriografică a lui Stresemann, prin trecerea de la literatura mai degrabă populară, cu pronunțate accente hagiografice, la studii, inclusiv monografice, solid documentate. Deși o parte a arhivei personale a lui Stresemann a fost pierdută, din cauze imputate mai ales secretarului său personal (Henry Bernhard)⁴, *Nachlass-ul*

* Dr., cercetător științific gradul I, Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași; e-mail: flavius.solomon@xenopol.acad.ro.

¹ Pentru anii neutralității, a se vedea Claudiu-Lucian Topor, *Germania și neutralitatea României (1914-1916). Studii istorice*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2017.

² Hans W. Gatzke, *Gustav Stresemann. A Bibliographical Article*, în „The Journal of Modern History”, vol. XXXVI, 1964, nr. 1, p. 1-13.

³ Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes, Berlin. Nachlass Stresemann, NL-306 (în continuare: PAAA, NL-306).

⁴ Hans W. Gatzke, *op. cit.*, p. 2. În 1932, Henry Bernhard a publicat trei volume conținând documente personale și oficiale privitoare la biografia lui Stresemann (*Gustav Stresemann. Vermächtnis. Der Nachlass in drei Bänden*, hrsg. von Henry Bernhard, Berlin, Ullstein, 1932).

de la Politisches Archiv rămâne, la cei peste 70 de ani de la intrarea în circuitul științific, un fond de referință nu doar pentru scrierile stresemanniene, ci și pentru istoria Germaniei în primul deceniu de după „marele război”, lucru, de altfel, firesc, în contextul biografiei „celui mai mare om politic al Republicii de la Weimar”⁵.

O analiză diacronică a scrierilor privitoare la biografia lui Gustav Stresemann relevă faptul că acestea au evoluat de la abordări ocazionale și omagiale, asumate de apropiați ai acestuia, repere în acest sens fiind o ediție de *Scrisori și Scrieri* de la 1926, îngrijită de protejatul și prietenul său Rochus von Rheinbaben⁶, precum și cele trei volume din *Moștenire*, editate de Henry Bernhard, amintite mai sus⁷, la sinteze biografice bine documentate, mai vechi sau de dată recentă, semnate de Kurt Koszyk⁸, Manfred Berg⁹, Jonathan Wright¹⁰, Eberhard Kolb¹¹ sau Karl Heinrich Pohl¹². Dacă din primul grup de scrieri transpare, cât se poate de clar, însăși preocuparea lui Stresemann pentru imaginea publică și moștenirea sa politică, cel de-al doilea reliefează o personalitate complexă, așezată între naționalismul de război și pragmatismul politic de după 1918, între rigoarea și consecvența ideologică antebelică și aplecarea spre adaptare postbelică, între dorința de a fi acceptat și apreciat și frica de a fi respins și de a eșua, între căldura în relațiile cu cei foarte apropiați și notele de superioritate în interacțiunile cu subalternii, între documentarea până în cele mai mici detalii a elementelor biografice convenabile și renunțarea la probe scrise care ar fi pus la îndoială imaginea idealizată și liniară a vieții sale. Atrăgând atenția asupra acestor perechi de lumini și umbre, Karl Heinrich Pohl, în cuvântul înainte la *Biografie eines Grenzgängers*¹³, publicată în limba engleză în 2019, cu subtitlul *The Crossover Artist*¹⁴ (care, în limba română, ar putea suna „omul dintre lumi”), pleda în favoarea continuării cercetărilor privind biografia lui Stresemann:

Stresemann [omul politic] pare a fi cunoscut până în cele mai intime amănunte ale ființei sale, la fel și viața sa privată pare a fi aproape complet elucidată. De ce,

⁵ Jonathan Wright, *Gustav Stresemann. Weimar's Greatest Statesman*, Oxford, Oxford University Press, 2002.

⁶ Stresemann. *Reden und Schriften. Politik – Geschichte – Literatur 1897-1926*, Band 1, Band 2, mit biographischem Begleitwort von Rochus Frhrn. v. Rheinbaben, Dresden, Carl Reissner Verlag, 1926.

⁷ *Gustav Stresemann*, hrsg. von Henry Bernhard.

⁸ Kurt Koszyk, *Gustav Stresemann. Der kaisertreue Demokrat. Eine Biographie*, Köln, Kiepenheuer & Witsch, 1989.

⁹ Manfred Berg, *Gustav Stresemann. Eine politische Karriere zwischen Reich und Republik*, Göttingen, Musterschmidt Verlag, 1992.

¹⁰ Jonathan Wright, *op. cit.*

¹¹ Eberhard Kolb, *Gustav Stresemann*, München, C. H. Beck, 2003.

¹² Karl Heinrich Pohl, *Gustav Stresemann. Biografie eines Grenzgängers*, Göttingen, Vandenhoeck und Ruprecht, 2015.

¹³ *Ibidem.*

¹⁴ Idem, *Gustav Stresemann. The Crossover Artist*, New York/Oxford, Berghahn, 2019.

așadar, încă o biografie? Există noi descoperiri, noi abordări sau noi perspective? Da, acestea există¹⁵!

Așadar, noi studii privitoare la Stresemann se impun nu doar pentru aplicarea unor metode de analiză de dată recentă, venind, de pildă, dinspre sociologie sau psihologia socială, ci și pentru punerea în circuitul științific a unor documente considerate mai degrabă secundare sau pentru lărgirea orizontului tematic. De pildă, plecând chiar de la *Nachlass*-ul păstrat la Politisches Archiv, o direcție de cercetare, cu reale șanse de a aprofunda înțelegerea sistemului de relații internaționale în primul deceniu interbelic, ar putea fi cea privitoare la rolul lui Stresemann la dezvoltarea unei viziuni a Republicii de la Weimar față de statele din estul Europei, de la Finlanda, în zona baltică, până în Grecia și Turcia, în regiunea balcanică¹⁶. Am putea invoca, drept exemplificare, o analiză a lui Stresemann de la mijlocul lunii mai 1925, elaborată în contextul pregătirii tratatelor de la Locarno, în care statele europene sunt trecute în revistă atât din perspectiva problemelor existente, cât și a potențialului de dezvoltare a relațiilor cu Germania¹⁷. Din păcate, deși a fost discutat ocazional și în istoriografia română, mai cu seamă în contextul conferințelor internaționale din anii 1920, rolul lui Stresemann în dezvoltarea conceptului de *Ostpolitik* al Republicii de la Weimar – în speță, locul rezervat României în sistemul de securitate european – rămâne încă o temă cu real potențial de valorificare.

Așa cum se poate observa din lucrările privitoare la biografia lui Stresemann, cariera sa politică a fost discutată cu precădere în contextul perioadei de după 1918, când acesta a ocupat funcții de mare impact politic (fondator și președinte al Partidului Poporului, ministru de Externe timp de șase ani, dar și cancelar în lunile august-noiembrie 1923). Totuși, această limitare cronologică exclude tocmai experiențele politice formative ale lui Stresemann, fără de care înțelegerea sa ca om politic de calibrul european poate fi doar parțială.

Etalând încă din perioada liceului reale calități de lider și o tenacitate remarcabilă în atingerea scopurilor pe care și le propunea, intrat de foarte tânăr în politică în Saxonia, către începutul Primului Război Mondial, la cei 36 de ani, Stresemann își anunțase deja ambițiile politice la nivel național. Jurist (*Syndikus*) al Asociației Industriașilor din Saxonia, ales în 1914 deputat în Reichstag din partea Partidului Național-Liberal¹⁸, nu în ultimul rând grație protecției politice asigurate de Ernst Bassermann, Stresemann s-a afirmat, prin discursurile sale parlamentare și articolele de presă, ca o figură reprezentativă a liniei „anexioniste”, aflate în opoziție cu atitudinea de reconciliere internațională atribuită cancelarului von Bethmann Hollweg și altor oameni politici importanți germani¹⁹.

¹⁵ Idem, *Gustav Stresemann. Biografie eines Grenzgängers*, p. 8.

¹⁶ Georg Arnold, *Gustav Stresemann und die Problematik der deutschen Ostgrenzen*, Frankfurt am Main, Peter Lang, 2000.

¹⁷ PAAA, NL-306, Band 24, f. 153 și urm.

¹⁸ Karl Heinrich Pohl, *Gustav Stresemann. Biografie eines Grenzgängers*, p. 86 și urm.

¹⁹ *Ibidem*, p. 191-205.

Supranumit și „omul tânăr al lui Ludendorff”, el a devenit, în anii conflagrației, una din vocile publice marcante ale acestui curent²⁰.

De fapt, din perspectiva lui Stresemann, declanșarea războiului și dificultățile Germaniei de a-și impune rapid voința pe câmpurile de luptă își găseau explicația în lipsa de viziune politică de care ar fi dat dovadă o parte a elitei politice germane, inclusiv incapacitatea acesteia de a modela mai bine sistemul de alianțe din Europa potrivit intereselor Reichului. Cu diverse ocazii publice, dar mai ales în discuții în spatele ușilor închise, la întâlniri particulare sau în scrisori private, Stresemann a criticat, de pildă, incapacitatea decidenților politici de la Berlin de a redefini relația cu Austro-Ungaria, țară pe care o considera nu doar slabă din punct de vedere economic și militar, ci și vinovată, inclusiv pentru refuzul unor state aliate, în special al Italiei și României, de a intra în război de partea Germaniei. Tocmai de aceea, încă din primele săptămâni ale războiului, Stresemann a jucat, alături de alte figuri politice relevante, precum Matthias Erzberger²¹ sau Albert Südekum²², un anumit rol în crearea și activitatea rețelei de „diplomație neoficială” a Germaniei, mai ales în relațiile cu statele neutre.

Geneza însăși a propagandei germane în anii Primului Război Mondial, ca activitate sistematică a statului, se revendică tocmai de la inițiative venind dinspre anumiți politicieni, ziariști, profesori universitari, asociații sau potenți oameni de afaceri (unul dintre cazurile de referință pentru propaganda germană în România este cel al lui Ludwig Roselius, fondator al grupului Kaffee HAG din Bremen). Explicând decizia proprie de a fi provocat la începutul războiului o discuție despre urgența organizării propagandei, Matthias Erzberger susținea că, la vremea respectivă, „conducerea politică a Reichului nu era deloc pregătită pentru ceea ce se afla în strânsă legătură cu un război modern – activitatea de iluminare a țării și a străinătății”²³. Deși, în toamna anului 1914, existau câteva birouri guvernamentale care aveau în sarcină culegerea de informații și influențarea opiniei publice din străinătate (de pildă, birourile de presă de la Ministerul pentru Afaceri Străine și de la Oficiul Marinei Imperiale), acestea funcționau destul de haotic, fără a fi avut, în orice caz, un sistem unic de coordonare²⁴.

Așa cum se poate observa chiar din documentele discutate mai jos și publicate în anexă, inițiativa creării unei structuri unice de propagandă a aparținut

²⁰ Jonathan Wright, *op. cit.*, p. 66-67; Karl Heinrich Pohl, *Gustav Stresemann. Biografie eines Grenzgängers*, p. 106, nota 142.

²¹ Pentru Erzberger și România, vezi Krista Zach, *De la anexionism la pacifism. Misiunile diplomatice secrete ale lui Matthias Erzberger*, în AII, XLIX, 2012, Supliment, *130 ani de relații diplomatice germano-române (1880-2010)/130 Jahre deutsch-rumänische diplomatische Beziehungen (1880-2010)*, editori Flavius Solomon, Peter Mario Kreuter, p. 119-132.

²² Pentru Südekum și România, vezi Flavius Solomon, „Cheia rezolvării litigiilor din Balcani se află în România”. *Din corespondența lui Albert Südekum cu socialiștii români, 1914-1915*, în ArchM, IX, 2017, p. 427-470.

²³ Apud Jens Albes, *Worte wie Waffen. Die deutsche Propaganda in Spanien während des Ersten Weltkrieges*, Essen, Klartext Verlag, 1996, p. 85.

²⁴ Arne Christian Segelke, *Deutsche und britische Propaganda in Dänemark während des Ersten Weltkrieges*, Berlin, Berliner Wissenschafts-Verlag, 2019, p. 75-76.

Oficiului Marinei Imperiale (*Reichsmarineamt*), pe lângă care, chiar la începutul războiului, Mathias Erzberger a inaugurat un birou pentru „iluminarea țărilor neutre” (*Stelle zur Aufklärung des neutralen Auslandes*). Acestuia i-a urmat, din octombrie 1914, Biroul Central pentru Străinătate (*Zentralstelle für Auslandsdienst*, ZfA), care a funcționat pe lângă Ministerul Afacerilor Externe și a coordonat, în timpul războiului, întreaga activitate de propagandă a Germaniei în străinătate²⁵.

Prezentarea și discutarea documentelor

Primele patru documente – 1) scrisoare a lui Erzberger către Stresemann, 2) scrisoare a lui Otto von Dungern²⁶ către Stresemann, 3) scrisoare a lui Stresemann către guvernul Saxoniei, 4) scrisoare a lui Stresemann către Arthur Salomonsohn –, acoperind perioada dintre sfârșitul lunii septembrie 1914 și începutul lunii ianuarie 1915, oferă informații privitoare la rolul jucat de către Gustav Stresemann și unii înalți funcționari ai Reichului, precum și de *Disconto-Gesellschaft* și *Deutsche Bank*, în organizarea, în toamna anului 1914, a unei călătorii în România și Bulgaria a lui Otto von Dungern, fost profesor de drept la Universitatea din Cernăuți, care prin tatăl său, Maximilian von Dungern, era apropiat regelui Carol I. În speță, acestea oferă detalii despre: intervenția lui Erzberger pe lângă Oficiul Imperial al Marinei; alocarea către von Dungern a sumei necesare; aprovizionarea cu materiale de propagandă, inclusiv prin *Disconto-Gesellschaft*; precum și prezentarea, la întoarcere, de către von Dungern, a unui raport detaliat despre activitățile din România și Bulgaria. De altfel, ultimul document²⁷, amintit doar în treacăt în istoriografia noastră²⁸, conținând 40 de pagini bătute la mașina de scris²⁹, întregeste substanțial informațiile din cele patru documente, în special din perspectiva modului în care Germania a urmărit evoluțiile din România în perioada neutralității și, mai mult, a organizat rețeaua de influențare a cercurilor politice și a opiniei publice românești în sensul urmărit

²⁵ Peter Grupp, *Voraussetzungen und Praxis deutscher amtlicher Kulturpropaganda in den neutralen Staaten während des Ersten Weltkrieges*, în *Der Erste Weltkrieg. Wirkung, Wahrnehmung, Analyse*, hrsg. Von Wolfgang Michalka, München/Zürich, Piper, 1994, p. 805.

²⁶ Absolvent al Universității din Heidelberg, a studiat dreptul la Edinburgh, Geneva, München, Leipzig și Berlin. Între 1911 și 1914 a fost profesor de drept la Universitatea din Cernăuți, iar după începutul Primului Război Mondial a intrat în serviciul diplomatic austriac. Din 1916 și până în 1941 a fost profesor la Universitatea din Graz (Fritz Fellner, Doris A. Corradini, *Österreichische Geschichtswissenschaft im 20. Jahrhundert. Ein biographisch-bibliographisches Lexikon*, Wien, Böhlau, 2006, p. 101-102; Constantin Ungureanu, *Senatul Academic al Universității din Cernăuți (1875-1919)*, în „Țara Fagilor”, XXV, 2016, p. 98-100).

²⁷ Dr. Freiherr von Dungern, *Denkschrift über meine Mission nach den Balkanländern. Ende September bis Anfang November 1914*.

²⁸ Claudiu-Lucian Topor, *op. cit.*, p. 250, nota 29.

²⁹ Claudiu-Lucian Topor citează raportul după fondul de microfilme RFG, rola nr. 64, de la Arhivele Naționale Istorice Centrale din București. O altă copie a acestui document se află la PAAA în dosarul nr. RZ 201/21197.

de Puterile Centrale. Chiar în preambulul raportului său, Otto von Dungern discută în detaliu modul de organizare și sensul călătoriei în Balcani³⁰:

[...] la inițiativa Asociației Industriașilor din Saxonia, cu acordul Excelenței Sale domnului subsecretar de stat de la Ministerul Afacerilor Străine [Arthur Zimmermann] și al Excelenței Sale domnului ministru al Afacerilor Străine din Viena [Leopold von Berchtold], la sfârșitul lui septembrie [1914], am fost însărcinat de Oficiul Imperial al Marinei cu efectuarea unei călătorii de patru săptămâni în Balcani, cu scopul unor activități în interesul Austro-Ungariei și al Germaniei. [...] Am crezut că pot prezenta ca argument faptul că, eventual prin discuții cu prieteni influenți, aflați în poziții importante, aş putea contribui la provocarea, prin articole în presa națională și conferințe, a unei schimbări în opinia publică, ținând cont mai ales de faptul că numele meu, de internaționalist și istoric, nu este necunoscut în lumea academică și în presa de acolo. La Berlin și la guvern la Viena am considerat necesar să observ că, în mod special, ne-am putea aștepta la influențe utile mai ales grație relației mele personale cu Majestatea Sa, regele Carol al României³¹.

La fel ca în scrisoarea către Stresemann din 26 septembrie 1914, în raportul amintit, von Dungern menționează că, pentru activități de propagandă, a primit de la Oficiul Imperial al Marinei câteva ediții săptămânale din „Täglicher Rundschau” și „Frankfurter Zeitung” (alături de broșura „Die Wahrheit über den Krieg” – „Adevărul despre război” – în limbile germană și română), în timp ce directorul de la Disconto Gesellschaft i-a pus la dispoziție un expozeu privind starea economiei germane³². De remarcat este și menționarea rolului pe care l-a avut în întreaga afacere Ernst Jäckh, considerat de către cunoscutul istoric german Fritz Fischer drept „cel mai important propagandist al Germaniei în Orient”³³. În plus, raportul – care ar merita, fără îndoială, să fie publicat în întregime – conține informații bogate privitoare la aflarea lui von Dungern în România, ce lipsesc din documentele din anexă: precum sosirea la Sinaia pe data de 30 septembrie 1914; starea proastă de sănătate a regelui Carol și scepticismul acestuia privind viitorul țării; „așteptarea declanșării unei stări generale de spirit antidinastice”; obligația de a păstra discreția privind scopul prezenței sale la Palat, din cauza afinităților pro-Antanta ale celei mai mari părți a anturajului; discuțiile cu principele Ferdinand și cu alte figuri politice influente; plecarea la București și întâlnirile cu diplomați

³⁰ Deși inițial printre destinațiile propuse se număra și Grecia, von Dungern a vizitat doar România și Bulgaria.

³¹ PAAA, dosar RZ 201/21197, f. 6.

³² *Ibidem*, f. 6-7.

³³ Ernst Jäckh (1875-1959), în Primul Război Mondial profesor de istorie a Turciei la Universitatea din Berlin și ziarist. A fost editor al ziarelor „Das Größere Deutschland” și „Deutsche Politik”. Între 1914 și 1917 a îngrijit seria *Deutscher Krieg – Politische Flugschriften*, în care apăreau articole despre război. A fost implicat în organizarea propagandei germane în Turcia și Balcani (Fritz Fischer, *Griff nach der Weltmacht. Die Kriegszielpolitik des kaiserlichen Deutschland 1914-18*, Düsseldorf, Droste Verlag, 1961, p. 137-138. A se vedea și ediția în limba engleză: Fritz Fischer, *Germany's Aims in the First World War*, New York, W. W. Norton & Company, 1967, p. 124).

germani; dificultățile organizării tranzitului de arme către Turcia sau a publicării unor materiale în presa antantistă etc.³⁴. În general, din raportul prezentat de von Dungern la încheierea călătoriei se desprinde neîncrederea privind păstrarea de către România a unei neutralități binevoitoare față de Puterile Centrale. Pentru a schimba situația în favoarea Germaniei și a Austro-Ungariei, von Dungern considera că, în influențarea opiniei publice, accentul ar trebui pus mai degrabă pe dezvoltarea unor contacte personale cu intelectuali influenți și decidenți politici români decât pe irosirea de resurse în scopul mituirii partidelor și presei românești: „[...] va fi nevoie de o muncă discretă de durată, iar această muncă va trebui însoțită de o regândire radicală a modului în care germanii se raportează la străinătate”³⁵.

Documentul nr. 5, datat 2 iunie 1915, reprezintă un rezumat *in extenso* al unei discuții de circa două ore, pe care Gustav Stresemann o avusese, o zi înainte, cu Alexandru Beldiman, ministru plenipotențiar al României la Berlin.

Susținător fervent al legăturilor cu Puterile Centrale, Beldiman s-a poziționat, chiar din primele zile ale conflagrației, în favoarea intrării României în război de partea Germaniei. Într-un memoriu adresat regelui Carol, scris în evidență grabă pe data de 31 iulie 1914, care poate fi considerat un autentic manifest personal în chestiunea războiului european, Beldiman invoca, în sprijinul unei acțiuni imediate alături de Puterile Centrale, argumente la care va reveni repetat în lunile și în anii următori: culpa Rusiei în transformarea unui conflict local dintre Austro-Ungaria și Serbia în unul european; dimensiunea geopolitică a conflagrației, prin transferul pe câmpurile de luptă a rivalității dintre lumea slavă și cea germanică; nevoia ca România, pusă în fața „pericolului slav”, să „aleagă natural” alianța cu Germania și Austro-Ungaria („Rusia învingătoare ar însemna înecarea neamului românesc în noianul slav”); mizarea în politica externă pe Tripla Alianță, nu pentru a fi neapărat alături de Austro-Ungaria, ci pentru a-și construi viitorul sub tutela Germaniei; rezolvarea în timp a „chestiunii naționale” din Ardeal și Ungaria; pericolul major la care s-ar expune România („de micșorare a țării”) în cazul „inacțiunii și neutralității expectative”; în schimb, „garantarea” de către Germania a „întregirii Moldovei de la 1812”³⁶.

Moartea regelui Carol pe data de 10 octombrie 1914 a reprezentat o lovitură puternică pentru partida germanofilă din România, care, până la sfârșitul lunii august 1916, nu va mai insista asupra intrării în război de partea Puterilor Centrale, ci își va concentra eforturile pe singurul obiectiv realist, cel al menținerii neutralității. Trecut pe „linie moartă” de către Ion I. C. Brătianu și păstrat în post doar pentru a nu produce suspiciuni inutile la Berlin, din toamna anului 1914 Beldiman se limitează tot mai mult la gestionarea unor situații de criză majoră în relațiile româno-germane, precum cea provocată de refuzul României de a permite tranzitul de armament german către Turcia și Bulgaria. Dovadă în

³⁴ PAAA, dosar RZ 201/21197, f. 7 și urm.

³⁵ *Ibidem*, f. 33.

³⁶ ANIC, fond Casa Regală, dosar nr. 40/1914, f. 1-4 bis.

acest sens sunt și rapoartele pe care le trimite în țară, cu o regularitate de invidiat, regelui și prim-ministrului. Într-o lungă „scrisoare personală secretă”, adresată lui Brătianu la mijlocul lunii februarie 1915³⁷, în care îl numește, nu fără o anumită doză de ironie, „scump amic”, Beldiman reproșează, în termeni duri, modul în care este tratat ca reprezentant oficial al României în Germania, precum și felul în care guvernul gestionează relația cu Berlinul:

[...] nimica nu putea să confirme mai cu tărie toate îngrijorările mele cu privire la starea noastră internă, stăpânită de acțiunea franco-rusă, decât faptul că Primul Ministru al țării este nevoit a se feri de o întâlnire cu mine, care ar putea provoca urmări „periculoase”. Lucrul mi se pare cu atât mai grav, cu cât presupun că mă cunoști îndeajuns (dacă nu-mi fac vreo iluzie în această privință) pentru ca să fii încredințat că nu sunt în stare să-ți creez acolo dificultăți prin vorbe nesocotite, când știu cât de încordată este situațiunea de la noi. [...] Doi membri din guvernul D-tale au o atitudine de față ostilă Germaniei³⁸, uneltind cu legațiunile franco-ruse și împingând lucrurile până a pricinui țării pagube enorme prin oprirea schimbului de export și import cu Germania. Sub oblăduirea lor însă operează un consorțiu, care în mod notoriu speculează cu nerușinare această situațiune, așa încât atitudinea de strașnici patrioți este și foarte lucrativă³⁹.

Totuși, chiar dacă își dă seamă de limitele tot mai mari în a influența deciziile guvernului condus de Brătianu, pentru a liniști autoritățile germane, care sunt din ce în ce mai iritate de atitudinea țării cu care se considera legată formal printr-un acord de alianță, Beldiman caută tot mai mult contactul cu decidenți din țara gazdă. Cu aceștia rezonază aproape perfect în evaluarea situației create și, în discuțiile purtate, nu ezită să prezinte ample judecăți asupra factorilor care au condus la îndepărtarea treptată a României de Puterile Centrale și apropierea de țările Antantei, inclusiv de Rusia. Din bogatul material arhivistic privitor la acest gen de analize-confesiuni ale lui Beldiman, păstrate la *Politisches Archiv*, putem menționa aici, doar pentru exemplificare, discuția purtată la sfârșitul lunii iulie 1915⁴⁰ chiar cu cancelarul von Bethmann Hollweg⁴¹, în urma căreia ministrul plenipotențiar român însuși a elaborat o „înregistrare secretă”, pe care a depus-o la *Auswärtiges Amt*⁴².

Contextul prezentat mai sus este, desigur, necesar pentru a înțelege și întâlnirea din 2 iunie 1915 dintre Alexandru Beldiman cu Gustav Stresemann. Foarte bun cunoscător al vieții politice din Germania din ajunul și de la începutul războiului european, așa cum rezultă inclusiv din rapoartele pe care le-a trimis la

³⁷ *Ibidem*, dosar nr. 19/1915, f. 1-4.

³⁸ Printre membrii din guvern acuzați de afaceri ilicite în perioada neutralității se numărau ministrul Finanțelor, Emil Costinescu, și ministrul Lucrărilor Publice, Constantin Angelescu.

³⁹ *Ibidem*, f. 1, 3.

⁴⁰ 25 iulie 1915.

⁴¹ PAAA, dosar RZ 201/1880, f. 238-251 (numerotarea veche a dosarului: 176-189). A se vedea și Claudiu-Lucian Topor, *op. cit.*, p. 113.

⁴² 12 august 1915.

București de-a lungul a două decenii, diplomatului nu putea să-i scape ascensiunea tânărului, dar ambițiosului politician din Saxonia, cu atât mai mult cu cât acesta apela frecvent, în discursurile și în ieșirile sale în presă, la importanța țărilor neutre, inclusiv a celor din Balcani, pentru efortul militar al Germaniei. La fel, de luat în seamă este și observația că întâlnirea cu Beldiman și, mai ales, raportul detaliat trimis de Stresemann mai multor decidenți importanți de la Berlin trebuiau să întărească, o dată în plus, aspirațiile sale politice, care depășeau rolul pe care îl juca în politica locală din Saxonia și în fracțiunea național-liberală din Reichstag. Scrisoarea în sine reprezintă, poate, una dintre cele mai ample treceri în revistă ale opiniilor exprimate de Beldiman în perioada neutralității românești, redată de către un interlocutor al său german, în legătură cu starea relațiilor româno-germane și, mai cu seamă, a responsabilităților împărțite pentru ruptura dintre România și Puterile Centrale. Cu privire la politica Berlinului față de Regat, în discuția cu Stresemann, ministrul plenipotențiar român insistă atât asupra unor decizii punctuale nefericite ale Germaniei – de pildă, privind personalul diplomatic din România –, cât și asupra unor greșeli de planificare strategică în relația cu Regatul. Pentru prima situație, Beldiman aduce în discuție numirea lui Alfred von Kiderlen-Wächter în funcția de ministru plenipotențiar al Germaniei în România și menținerea acestuia timp de zece ani la București:

Prin felul în care Kiderlen-Wächter s-a comportat acolo [la București], prestigiul Germaniei nu a crescut deloc; faptul că acest om, care, din cauza slăbiciunii sale față de alcool, adesea nici măcar nu era în stare să negocieze, a putut deveni în Germania secretar de stat la Ministerul Afacerilor Străine a dăunat foarte mult Germaniei.

În schimb, spre deosebire de Germania, Rusia a fost, potrivit lui Beldiman, mult mai abilă nu doar în gestionarea modului în care își selecta personalul trimis în România, ci și în chestiuni care priveau raportarea la Regat în perspectivă medie și lungă. De pildă, vizita țarului în România, la mijlocul lunii iunie 1914, „a flatat mult lumea din România, aceasta în timp ce nu s-a putut organiza niciodată o călătorie la București a împăratului german”. De asemenea, Beldiman sugerează că, spre deosebire de Rusia, care, inclusiv prin cumpărare de influență („rubla circulă prin țară”), a știut să încurajeze elita românească să-și îndrepte privirea către conașionalii din Imperiul Habsburgic, făcând promisiuni generoase privind o „Românie Mare” postbelică, Germania s-a rezumat la acțiuni de propagandă mai degrabă ineficiente. Din perspectiva diplomatului român, acest lucru era cu atât mai regretabil cu cât în Regat ar fi existat un real potențial pentru creșterea preferințelor pentru Germania. În sprijinul acestei afirmații, Beldiman menționează faptul că o bună parte a corpului ofițeresc fusese educat în școli militare germane, că în Moldova domină sentimentele antirusești, că regele Ferdinand se poate baza pe o armată profund loială și, nu în ultimul rând, că situația de pe fronturi confirma superioritatea economică și militară a Germaniei față de statele Antantei.

Fără îndoială, experiențe precum implicarea în organizarea călătoriei în România a lui Otto von Dungern și discuția documentată cu Alexandru Beldiman au contribuit la aprofundarea imaginii lui Stresemann asupra Regatului, în special asupra șanselor ca aliatul balcanic să intre în război de partea Puterilor Centrale sau să adopte, măcar, o atitudine de neutralitate binevoitoare. Dacă, la începutul conflagrației, Stresemann pare mai degrabă optimist în acest sens, cu timpul, la fel ca în cazul altor politicieni germani implicați în gestionarea direcției românești, se instaurează o stare de neliniște și suspiciune, care dă tot mai mult frâu liber dorinței de a-i pedepsi „trădarea”. Relevant, în acest sens, este ultimul document publicat în anexă: o scrisoare din 21 august 1916 către prietenul său Otto Moras⁴³, înrolat voluntar în armata Reichului, în care, discutând despre situația de pe fronturile de luptă și realitățile interne din Germania, Stresemann afirma că poziția României poate fi modificată doar prin dovezi palpabile de pe câmpurile de luptă:

Aici, în Germania, circulă zvonuri despre importante mișcări de trupe spre est. Să dea Domnul ca acestea să fie suficiente pentru a stabiliza Frontul de Est, pentru a permite ulterior declanșarea acelei ofensive de care avem nevoie pentru a produce impresia morală necesară asupra României. În români eu nu am încredere. În ultima vreme, veștile despre dorința de pace a României s-au înmulțit într-o asemenea măsură, încât devin mai mult decât dubioase. Se pare că se încearcă distragerea atenției noastre și inducerea unei false asigurări. Ei bine, eu cred că nu vom cădea în această capcană, cu siguranță nu bulgarii, care ard de nerăbdarea de a se răzbuna pe români.

Anume de Bulgaria, pe care o vizitase la începutul anului 1916 alături de Erzberger⁴⁴, Stresemann își lega speranțele înfrângerii României, care, de altfel, urma să intre în război de partea Antantei câteva zile mai târziu:

Bulgarii [...] nutresc față de români o ură extraordinară, care își are rădăcinile mai ales în faptul că, în timpul înaintării anterioare spre Sofia [în timpul celui de-al doilea război balcanic], românii, în poftele lor, au batjocorit în numeroase cazuri femeile bulgare din teritoriile ocupate. Nu există un popor mai strict în privința moravurilor decât bulgarii, iar comportamentul de atunci al românilor a trezit în ei un sentiment care poate fi cel mai bine descris drept dorință de răzbunare de sânge. Ei așteaptă doar momentul pentru a se dezlănțui și, sperăm, vor lua asupra lor lovitura principală, astfel încât noi să nu mai fim nevoiți să sacrificăm și mai multe contingente de luptă.

⁴³ Otto Moras (1871-1945), fost președinte al Asociației Industriașilor din Saxonia (*Verband Sächsischer Industrieller*). Pentru relația apropiată dintre Gustav Stresemann și Otto Moras, inclusiv după 1918, vezi Karl Heinrich Pohl, *Gustav Stresemann. Biografie eines Grenzgängers*, p. 87 și urm.; Holger Starke, *Dresden in der Vorkriegszeit. Tätigkeitsfelder für den jungen Gustav Stresemann*, în *Politiker und Bürger. Gustav Stresemann und seine Zeit*, hrsg. von Karl Heinrich Pohl, Göttingen, Vandenhoeck und Ruprecht, 2002, p. 108.

⁴⁴ Kurt Koszyk, *Gustav Stresemann*, p. 169.

Concluzii

Analizate în contextul întregii sale biografii, cele șase documente oferă detalii importante pentru înțelegerea modului în care Stresemann a făcut, în anii de război, pasul de la politica regională din Saxonia la cea cu relevanță în capitala Reichului. Deși, în perioada analizată, a ocupat doar funcția de membru al Reichstagului, urmând o agendă personală foarte bine definită, Stresemann a reușit să se profileze rapid ca un om politic cu viziuni și strategii proprii în chestiunea războiului. Din documentele prezentate se desprinde profilul unei figuri motivate de un naționalism militant, convinsă de forța militară și economică a Germaniei, dar tot mai dezamăgită de eșecurile de pe câmpurile de luptă, insuccese pe care le pune inclusiv pe seama incapacității decidenților politici germani în a evalua corect situația Germaniei în contextul alianțelor europene și al rolului statelor neutre, precum România. De pildă, întâlnindu-se cu Alexandru Beldiman și documentând discuția cu acesta, Stresemann dorește să arate că printre erorile în relația cu România s-au numărat nu doar aspecte punctuale, ci și chestiuni principiale, care cereau voință politică (a se vedea chestiunea statutului unor regiuni din Imperiul Habsburgic populate de români). Dacă la începutul războiului el era încrezător în faptul că, printr-o politică activă de influențare a elitei românești, Regatul poate fi convins să se alăture efortului militar al Germaniei, pe măsura trecerii timpului își combate îndoielile mai mult prin speranța că atitudinea României poate fi schimbată recurgând la măsuri de coerciție, inclusiv militare.

O altă perspectivă de analiză a celor șase surse publicate este cea a rețelilor formale și informale pe care Stresemann le dezvoltă și le valorifică, încă de la începutul războiului; în cazul de față fiind vorba de contactele cu figuri politice, militare, economice și intelectuale relevante pentru dezvoltarea unor conexiuni serioase cu România. Deși toate persoanele care apar în documente sunt importante pentru scopurile urmărite de către Stresemann, din context se desprinde o poziționare diferită față de acestea. Astfel, căpitanul Otto Moras, fost președinte al Asociației Industriașilor din Saxonia, apare ca un confident important, căruia îi pot fi încredințate gânduri și idei politice ce nu sunt destinate publicului larg. Primarul de Dresda Otto Beutler, bancherii Elkan Heinemann și Arthur Salomonsohn, Ernst Jäckh de la *Zentralstelle für Auslandsdienst* dau greutate poziției sale publice, în timp ce, în relația cu profesorul Otto von Dungern, Stresemann se situează în calitate de tutelar. Adăugând la aceasta și modul de raportare față de diverși înalți funcționari sau prieteni de partid, putem desluși conturul unor relații funcționale, în care Stresemann este conștient de puterea și influența aflate în creștere.

Privite într-o perspectivă mai largă, experiențele din timpul „marelui război” au pregătit profilul din perioada Weimar al lui Gustav Stresemann, caracterizat de toți biografii săi ca unul dominat de realism și pragmatism politic. Fără îndoială, în cazul specific al României, implicarea în „dosarul neutralității” l-a ajutat să-și formeze o imagine privind o țară cu o evidentă variabilă strategică, amplificată considerabil după 1918, capabilă să joace un rol însemnat atât în stabilizarea

continentului, cât și în reîntrirea Germaniei ca actor major pe scena politică și economică europeană. Tocmai în acest sens, putem încheia, ca îndemn pentru cercetări viitoare privind viziunea stresemanniană asupra României în anii 1920, cu o trimitere la o caracterizare făcută României în timpul pregătirii tratatelor de la Locarno, invocate deja⁴⁵, în care Stresemann susținea că „reluarea și dezvoltarea vechilor bune relații economice [cu România] este atât în interes românesc, cât și german”⁴⁶.

*
* *

Documentele sunt publicate în ordine cronologică, în original și în traducere în limba română. În transcrierea originalelor, redactate la mașina de scris și datate pe stil nou, a fost păstrată ortografia de epocă a limbii germane, intervenindu-se doar pentru întregirea unor cuvinte și corectarea unor greșeli de scriere.

DOCUMENTE

1. 1914 septembrie 23, Berlin. *Matthias Erzberger către Gustav Stresemann. Confirmă primirea în ziua anterioară a unei scrisori de la Stresemann referitoare la Otto von Dungern, anunțând că a dat curs rugăminții de a interveni în sprijinul acestuia. Îi mulțumește pentru aprecierile din altă scrisoare referitoare la socialiștii germani*⁴⁷.

Berlin W., Matthäikirchstr. 9

Sehr geehrter Herr Doktor!

Besten Dank für Ihr gestriges Schreiben betreffend Freiherrn von Dungern. Ich habe Ihren Wunsch warm befürwortet. Ebenso danke ich Ihnen für Ihren gestrigen Brief betreffend die Urteile der deutschen Sozialisten. Ich habe den Aufsatz sofort Herrn Dr. Haase übersandt.

Mit hochachtungsvollem Gruß

[Unterschrift]

Mitglied des Reichstags

Traducere

Berlin W., Matthäikirchstr. 9

Stimate domnule doctor,

Vă mulțumesc mult pentru scrisoarea dumneavoastră de ieri referitoare la baronul von Dungern⁴⁸. Am susținut cu căldură rugămintea dumneavoastră. De

⁴⁵ A se vedea nota nr. 17.

⁴⁶ PAAA, NL-306, Band 24, f. 153 și urm., România, f. 160-161.

⁴⁷ *Ibidem*, Band 138, f. 123.

⁴⁸ A se vedea nota nr. 26. În original greșit: Dunckern.

asemenea, vă mulțumesc pentru scrisoarea de ieri privitoare la poziționarea socialiștilor germani. Am trimis imediat articolul către dr. Haase⁴⁹.

Cu stimă deosebită,

[semnătură]

Membru al Reichstagului

2. 1914 septembrie 26. Dresda. *Otto von Dungern către Gustav Stresemann. Îl anunță despre vizita la Oficiul Imperial al Marinei, unde a obținut finanțarea călătoriei în România. Pentru România, i-au fost puse la dispoziție exemplare din „Täglicher Rundschau” și „Frankfurter Zeitung”. La Disconto-Gesellschaft i-a fost promis un expozeu detaliat despre starea economică a Germaniei. Îl informează pe Stresemann că nu îl va vizita pe Erzberger și roagă să i se trimită corespondența la Castelul Peleş din Sinaia, prin curierul Legației Germaniei de la București*⁵⁰.

Abschrift. Dresden, Stübelstr. 18

Sehr verehrter Herr Doktor!

Die Erledigung auf dem Reichsmarineamt erfolgte schnell und glatt. Es wurden mir 1.500 Fr. alles in allem für 4 Wochen zugesagt und vorerst 1.000 Mark übergeben.

Irgendwie spezifiziert wurde mein Auftrag, mit dem sich der informierte Herr Staatssekretär des Ausw[ärtigen Amtes] Herrn Dr. Jäckh gegenüber freudig einverstanden erklärte, nicht. Mir scheint, den Herren schien eine Information Sr. Majestät des Königs das Wichtigste.

Ich konnte im Reichsmarineamt keine anderen Materialien als die neuen Wochenausgaben der Täglichen Rundschau und der Frankfurter Zeitung bekommen. Ich habe daraufhin mich, da mir Nachrichten über die wirtschaftliche Widerstandskraft in Deutschland sehr wesentlich schienen, aus eigener Initiative an die Disconto-Gesellschaft und an den mir persönlich bekannten Direktor Heinemann von der Deutschen Bank gewandt. Die Disconto-Gesellschaft versprach mir, ein geeignetes Exposé mit Daten, das ich morgen früh erwarte; ebenso andere Sachen, die ich mir noch bestellte. Morgen (Sonntag) Mittag fahre ich ab.

Durch die österreichische Botschaft in Berlin bekam ich heute eine telegraphische Mitteilung (auf Grund dessen, dass ich mich vor 14 Tagen auch dem Ministerium in Wien zu beliebiger Verwendung und Verfügung gestellt hatte), dass Graf Berchtold zur Zeit keine Verwendung für mich habe, jedoch sich sehr einverstanden erkläre, wenn ich von reichsdeutscher Seite Verwendung finden könne.

Herr Dr. Jäckh erklärte mir, dass ich Herrn Erzberger nur aufhalten würde, durch einen Besuch und bat mich, Herrn Erzberger deshalb nicht aufzusuchen. Unter diesen Umständen möchte ich das natürlich unterlassen.

⁴⁹ Hugo Haase (1863-1919), președinte al Partidului Social-Democrat German și membru al Reichstagului; reprezentant al curentului pacifist din PSD German.

⁵⁰ PAAA, NL-306, Band 138, f. 124-125.

Falls Sie glauben, mir speziell für Rumänien Zweckdienliches mitteilen zu können, bitte ich Sie, zu adressieren nach Sinaia (Rumänien) Castel Pelesch, am besten natürlich auf dem Kurierwege des Auswärtigen Amtes – bei der deutschen Gesandtschaft in Rumänien.

Ich hatte heute wieder beunruhigende Nachrichten über die Gesundheit des Königs [erhalten] und werde jedenfalls auf die Informierung der Kreise, die ev[entuell] ohne ihn in Rumänien die massgebenden sein würden, Gesicht legen.

In vollkommener Hochachtung

Ihr ganz ergebener

gez. Dungen

Traducere

Copie. Dresda, Stübelstr. 18

Mult stimate domnule doctor,

Rezolvarea chestiunii la Oficiul Imperial al Marinei s-a făcut rapid și fără dificultăți. Mi s-au aprobat, în total, 1.500 de franci pentru patru săptămâni și mi s-au eliberat, deocamdată, 1.000 de mărci.

Misiunea mea, cu privire la care domnul secretar de stat de la Afacerile Străine⁵¹, oricum foarte bine informat, s-a declarat, față de domnul dr. Jäckh⁵², bucuros de acord, nu a fost în niciun fel specificată. Am impresia că domnii considerau că informarea Majestății Sale, regele⁵³, este cel mai important lucru⁵⁴.

La Oficiul Imperial al Marinei nu am putut obține alte materiale decât noile ediții săptămânale ale „Täglicher Rundschau”⁵⁵ și ale „Frankfurter Zeitung”⁵⁶. Drept urmare, având în vedere faptul că informațiile despre capacitatea de rezistență economică a Germaniei mi se păreau deosebit de importante, m-am adresat, din proprie inițiativă, la Disconto-Gesellschaft⁵⁷, precum și directorului Heinemann⁵⁸ de la Deutsche Bank, pe care îl cunosc personal. Disconto-Gesellschaft mi-a promis un expozeu potrivit, cu date concrete, pe care îl aștept mâine dimineață devreme; de asemenea și alte materiale pe care le-am comandat. Plec mâine (duminică), la prânz.

⁵¹ Referință la Gottlieb von Jagow. Secretar de stat în Ministerul Afacerilor Străine al Germaniei în perioada ianuarie 1913 – noiembrie 1916.

⁵² A se vedea nota nr. 33.

⁵³ Regele Carol al României.

⁵⁴ Formulare neclară. Traducerea *ad litteram* după textul original: „Mi se pare că domnilor li se părea că informația Majestății Sale, Regele, cel mai important lucru”.

⁵⁵ Cotidian german de orientare de dreapta care a apărut în anii 1881-1933. La începutul Primului Război Mondial avea un tiraj de circa 100.000 de exemplare.

⁵⁶ Ziar german fondat în anul 1856. A apărut cu numele „Frankfurter Zeitung” în anii 1866-1943. În timpul Primului Război Mondial a fost de orientare liberală.

⁵⁷ Societate bancară germană fondată în 1851. În anii Primului Război Mondial a fost implicată în finanțarea activităților de propagandă ale Germaniei în statele neutre.

⁵⁸ Elkan Heinemann (1859-1941), membru al Consiliului de Administrație al Deutsche Bank în anii 1906-1923.

Prin mijlocirea ambasadei austriece de la Berlin, am primit astăzi o informare telegrafică (deoarece în urmă cu 14 zile mă pusesem la dispoziția guvernului de la Viena pentru orice eventuale servicii), potrivit căreia contele Berchtold⁵⁹ nu vede în prezent necesară nicio implicare din partea mea, dar care se declară pe deplin de acord ca eu să mă pun la dispoziția Reichului german.

Domnul dr. Jäckh mi-a spus că o eventuală vizită a mea doar l-ar încurca pe domnul Erzberger⁶⁰ și, din acest motiv, m-a rugat să nu îl caut pe domnul Erzberger. În aceste condiții, desigur, voi abandona gândul inițial.

Dacă socotiți că îmi puteți comunica ceva util în mod special pentru România, vă rog să trimiteți corespondența la Sinaia (România), Castelul Peleş, de preferință prin curierul Afacerilor Străine – la Legația germană din România.

Astăzi am primit din nou vești îngrijorătoare despre starea de sănătate a regelui și voi acorda, în orice caz, atenție informării cercurilor care, eventual fără el, ar putea juca un rol determinant în România.

Cu deosebită considerație,
al dumneavoastră cu totul devotat,
semnat: Dungern

3. 1914 decembrie 29, Dresda. *Gustav Stresemann către Guvernul Regal al Saxoniei. Informează despre trimiterea unui raport privitor la călătoria lui Otto von Dungern la București și Sofia. Relatează că l-a cunoscut pe von Dungern la o conferință organizată de primarul general al Dresdei, Otto Beutler. Scopul călătoriei lui von Dungern, finanțată de către Oficiul Imperial al Marinei, a fost influențarea oamenilor politici din România într-un sens favorabil Germaniei⁶¹.*

Dresden, den 29. Dezember 1914

An das Königlich Sächsische Staatsministerium, Dresden

Dem Königlich Sächsischen Staatsministerium gestatte ich mir in der Anlage ergebenst einen Bericht zur ggf. Kenntnisnahme zu übersenden, welchen Herr Dr. Freiherr von Dungern mir über eine von ihm unternommene Reise nach Bucearest und Sofia erstattet hat. Auf Herrn Freiherrn von Dungern war ich auf einer von Herrn Oberbürgermeister Beutler veranstalteten Konferenz wegen der Herausgabe der Wochenausgabe des Dresdner Anzeigers aufmerksam gemacht worden, als eine Person, die durch ihre Beziehungen zu dem inzwischen verstorbenen König von Rumänien in der Lage sein würde, in deutsch-freundlichem Sinne dort zu wirken. Es gelang mir, Herrn Freiherrn von Dungern die von ihm

⁵⁹ Referință la Leopold Berchtold, la vremea respectivă ministru austro-ungar al Afacerilor Străine.

⁶⁰ Matthias Erzberger.

⁶¹ PAAA, NL-306, Band 139, f. 151-152.

nur in bescheidenem Maße erbetenen Mittel zu einer Reise an den Hof von Sinaia durch Vermittlung des Reichsmarineamtes zu verschaffen und Herr Freiherr von Dungern hatte die Freundlichkeit, mir eine ausführliche Darlegung der Ergebnisse seiner Reise zur Verfügung zu stellen. Ich glaube, dass diese Darlegungen auch für das Königlich Sächsische Ministerium des Innern sowie für das Königlich Sächsische Ministerium der Auswärtigen Angelegenheiten von Interesse sein werden und bitte deshalb, diese Niederschrift in der Anlage ergebenst überreichen zu dürfen. Leider kann ich sie wegen des Umfanges des Berichtes nur in einem Exemplar zur Verfügung stellen.

Mit vorzüglicher Hochachtung
sehr ergebenst
[Gustav Stresemann]

Traducere

Dresda, 29 decembrie 1914

Către Guvernul Regal al Saxoniei, Dresda

Îmi permit să transmit respectuos către Guvernul Regal al Saxoniei, prin documentul alăturat, spre eventuală luare la cunoștință, un raport pe care mi l-a prezentat domnul dr. baron von Dungern, privitor la o călătorie întreprinsă de acesta la București și Sofia. Mi-am îndreptat atenția asupra domnului baron von Dungern cu ocazia unei conferințe organizate de domnul primar general Beutler⁶², la lansarea ediției săptămânale a „Dresdner Anzeiger”⁶³, ca fiind o persoană care, prin legăturile sale cu regele României, decedat între timp, ar fi fost în măsură să acționeze acolo într-un sens favorabil Germaniei. Drept urmare, am reușit să obțin pentru domnul baron von Dungern, prin intermediul Oficiului Imperial al Marinei, mijloace decente solicitate de acesta pentru o călătorie la Curtea de la Sinaia, iar domnul baron von Dungern a avut amabilitatea de a-mi pune la dispoziție o prezentare detaliată a rezultatelor călătoriei sale⁶⁴. Cred că aceste relatări pot fi de interes și pentru Ministerul Regal al Afacerilor Interne al Saxoniei, precum și pentru Ministerul Regal al Afacerilor Străine al Saxoniei, motiv pentru care vă rog să îmi îngăduiți să transmit respectuos alăturat acest memoriu. Din păcate, din cauza dimensiunii raportului, îl pot pune la dispoziție doar într-un singur exemplar.

Cu deosebită considerație,
cu profund respect,
[Gustav Stresemann]

⁶² Otto Beutler (1853-1926), primar general al Dresdei în anii 1895-1915.

⁶³ Ziar care a apărut la Dresda în anii 1730-1943.

⁶⁴ Referință probabilă la memoriul *Denkschrift über meine Mission nach den Balkanländern. Ende September bis Anfang November 1914* (s se vedea mai sus). De asemenea relevant: Otto Freiherr von Dungern, *Aus den letzten Tagen des Königs Carol von Rumänien (verfasst im November 1914)*, în „Deutsche Rundschau”, 71, 1917, p. 8-43.

4. 1915 ianuarie 14. *Gustav Stresemann către Arthur Salomonsohn, director al Disconto-Gesellschaft. Îl informează despre călătoria în România a lui Otto von Dungern, care a stat mai multă vreme la Sinaia, fiind alături de regele Carol I în perioada în care acesta era grav bolnav. După decesul regelui, a rămas câteva zile alături de regina Elisabeta. A călătorit apoi la Sofia, unde s-a întâlnit cu țarul Bulgariei, Ferdinand, cu care a discutat despre situația politică. Invocă faptul că von Dungern are conexiuni bune către politicieni români și presa românească*⁶⁵.

14. Januar 1915

Sr. Hochwohlgeboren
Herrn Generalkonsul Salomonsohn
Direktor der Disconto-Gesellschaft,
Berlin W.8, Behrenstr. 42

Sehr geehrter Herr Generalkonsul!

Durch Vermittlung des Herrn Oberbürgermeister Dr. Beutler habe ich vor einigen Wochen die Bekanntschaft des Herrn Freiherrn von Dungern, Professor des Staatsrechtes an der Universität Czernowitz gemacht und durch Vermittlung des Auswärtigen Amtes und des Reichsmarineamtes Gelegenheit genommen, Herrn Freiherrn von Dungern die Möglichkeit zu einer Reise nach Rumänien während der Kriegezeit zu geben.

Herr Freiherr von Dungern hat seinen Aufenthalt in dem Schlosse des Königs Karol in Sinaia genommen und war bis zum Tode des Königs in dessen Umgebung und auch nach dem Ableben desselben der Königin Elisabeth noch einige Tage zur Abfassung der Trauerkundgebungen zur Verfügung gestanden, in Handschreiben der Königin Elisabeth dem Kaiser Franz Joseph überbracht und weiter am bulgarischen Königshofe mit dem Zaren Ferdinand und mit der Königin von Bulgarien eingehende, mehrstündige Unterredungen über die gegenwärtige politische Lage gehabt.

Da Herr Freiherr von Dungern weiter sehr gute Beziehungen zu rumänischen Politikern und zu der rumänischen Presse seit langem unterhält – sein Vater war Trauzeuge bei der Hochzeit des Königs Karol mit der Königin Elisabeth und auch in seinem Wirkungskreis spricht er meist zu rumänischen Studenten – so wäre es vielleicht auch für Sie interessant, Herrn Freiherrn von Dungern über seine Erfahrungen in Rumänien zu hören und mit ihm die Frage zu erörtern, ob unter Umständen bei der jetzigen Situation ein erneuter Aufenthalt des Herrn Freiherrn von Dungern in der rumänischen Hauptstadt wünschenswert erscheint oder nicht.

Ich wäre Ihnen sehr dankbar, wenn Sie die Güte hätten, mir freundlichst telefonisch nach meinem Büro, Zentrum 10908 und 10909 Nachricht darüber

⁶⁵ PAAA, NL-306, Band 145, f. 24-26.

geben zu lassen, ob und wann Herr Freiherr von Dungern Sie in dieser Angelegenheit heute sprechen könnte.

Mit vorzüglicher Hochachtung
sehr ergebenst
[Gustav Stresemann]

Traducere

14 ianuarie 1915

Excelenței Sale
Domnului Consul General Salomonsohn⁶⁶
Director al Disconto-Gesellschaft
Berlin W.8, Behrenstr. 42

Stimate domnule consul general,

Prin mijlocirea domnului primar general dr. Beutler, am făcut, acum câteva săptămâni, cunoștință cu domnul baron von Dungern, profesor de drept constituțional la Universitatea din Cernăuți, iar cu ajutorul Ministerului Afacerilor Străine și al Oficiului Imperial al Marinei am reușit să-i pun la dispoziție domnului baron von Dungern mijloacele necesare pentru o călătorie în România în timpul războiului.

Domnul baron von Dungern a stat în castelul regelui Carol de la Sinaia și s-a aflat în anturajul acestuia până la moartea regelui⁶⁷; după deces a mai rămas câteva zile la dispoziția reginei Elisabeta pentru redactarea scrisorilor de răspuns la mesajele de condoleanță, pe care le-a transmis în scrisori olografe ale reginei Elisabeta împăratului Franz Joseph⁶⁸, purtând, apoi, la Curtea regală bulgară, discuții de mai multe ore⁶⁹ asupra situației politice actuale cu țarul Ferdinand⁷⁰ și cu țarina Bulgariei⁷¹.

Întrucât domnul baron von Dungern are de mult timp relații foarte bune cu politicieni români și cu presa românească – tatăl său⁷² a fost cavaler de onoare la cununia regelui Carol cu regina Elisabeta, iar în activitatea sa vorbește mai ales în fața studenților români –, ar putea fi, poate, de interes și pentru dumneavoastră să discutați cu domnul baron von Dungern în legătură cu experiențele sale din România și să vedeți dacă, în situația actuală, o nouă ședere a domnului baron von Dungern în capitala României ar fi sau nu de dorit.

V-aș fi foarte recunoscător dacă ați avea amabilitatea de a mă anunța prin telefon la biroul meu, centru 10908 și 10909, dacă și când v-ar putea

⁶⁶ Arthur Salomonsohn (1859-1930), director al Disconto-Gesellschaft în anii 1895-1929.

⁶⁷ 10 octombrie (27 septembrie st. v.) 1914.

⁶⁸ Împăratul Austro-Ungariei.

⁶⁹ 25 octombrie 1914. Discuțiile au durat aproape trei ore (PAAA, dosar RZ 201/21197, f. 18).

⁷⁰ Ferdinand I (1861-1948), principe (1887-1908) și țar al Bulgariei (1908-1918).

⁷¹ Eleonora (de Reuss-Köstritz) (1860-1917), țarină a Bulgariei în anii 1908-1917.

⁷² Maximilian Freiherr von Dungern (1838-1894).

vizita domnul baron von Dungern, în cursul zilei de astăzi, în această chestiune.

Cu deosebită considerație,
cu profund respect,
[Gustav Stresemann]

5. 1915 iunie 2. *Raport elaborat de Gustav Stresemann despre întrevederea cu Alexandru Beldiman, ministru al României la Berlin. În timpul discuției, care a durat circa două ore, Beldiman și-a prezentat opiniile privitoare la starea relațiilor dintre Germania și România, influența franceză și rusă din Regat, poziționarea oamenilor politici români în chestiunea războiului. Beldiman consideră că factorii principali care au condus la scăderea influenței germane în România sunt ineficiența activității la București a fostului ministru plenipotențiar german Kinderlen-Wächter, a neorganizării unei vizite în România a împăratului german și propaganda ineficientă. Beldiman crede însă că există premise bune pentru consolidarea influenței germane, de pildă prin corpul ofițeresc, instruit în parte în Germania. Regele și guvernul controlează foarte bine situația din țară, iar negocierile cu Antanta ar putea fi văzute și ca o manevră tactică a lui Brătianu*⁷³.

Unterredung mit dem rumänischen Gesandten Dr. Beldiman in Berlin, am 2. Juni 1915

Herr Beldiman hat vor der Unterredung mit mir gerade eine Besprechung mit dem rumänischen Militärattaché gehabt. Er wies darauf hin, dass die von der deutschen Karpathenarmee erzielten Erfolge ausserordentlich beträchtlich wären und in Rumänien gewiss einen grossen Eindruck machen würden. Der Fall von Przemyśl sei anscheinend doch sicher zu erwarten, es werde wahrscheinlich ebenso gehen wie in Antwerpen, wo auch zunächst einige Forts genommen wurden und darauf die Festung selbst folgte. Zudem habe ihm der Militärattaché mitgeteilt, dass die Russen grosse Truppenmassen aus Polen hinweggezogen hätten, um ihre Karpathenarmee zu verstärken, sodass nunmehr auch ein Vorstoss der Hindenburgarmee und Erfolge der dort operierenden deutschen Truppen nicht ausgeschlossen seien.

Bezüglich der Frage der Stellung Rumäniens äusserte sich Herr Beldiman in der etwa zweistündigen Unterredung folgendermassen:

Es sei kein Zweifel, dass die öffentliche Meinung in Rumänien eine sehr französischenfreundliche und zum Teil ausgesprochen deutschfeindliche sei. Er könne hierauf nicht näher eingehen, denn die Versäumnisse Deutschlands lägen in der Vergangenheit und seien jetzt nicht mehr gutzumachen. Den grössten Schaden

⁷³ PAAA, NL-306, Band 146, f. 133-139. Documentul este invocat în Ralf Forsbach, *Alfred von Kiderlen-Wächter (1852-1912). Ein Diplomatenleben im Kaiserreich*, zweiter Teilband, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1997, p. 694.

habe Kinderlen-Wächter in seiner zehnjährigen Tätigkeit angerichtet. In der Art, wie sich Kinderlen-Wächter dort betragen habe, habe sich auch das Ansehen Deutschlands nicht gehoben; dass dieser Mann, der infolge seines Alkoholgenußes oft gar nicht in der Lage war zu verhandeln, in Deutschland Staatssekretär des Auswärtigen Amtes hätte werden können, habe Deutschland sehr geschadet. Sehr geschickt sei dagegen die Politik Russlands gewesen, der Besuch des Zaren in Bukarest habe in Rumänien sehr geschmeichelt, während es nie möglich gewesen sei, den deutschen Kaiser nach Bukarest zu bringen. Die ganze Art, in der die Rumänen leben, sei eine mehr französische, die Kultur sei den Rumänen wohl überhaupt aus Frankreich gebracht worden, namentlich in der Zeit, in der er als junger Mensch aufgewachsen sei, nämlich in den sechziger Jahren, wo es ein einiges Deutschland noch nicht gegeben habe und infolgedessen der Einfluss des Deutschen Reiches im Ausland auch sehr gering war. Es sei inzwischen allerdings eine neue Generation aufgewachsen, die zum Teil ihre Ausbildung auch von Deutschen empfangen habe, ebenso sei ein grosser Teil des Offizierkorps in Deutschland erzogen. Es seien somit nicht die schlechtesten Elemente, die deutschfreundlich dächten, aber es sei nicht die grosse Masse.

Dazu komme, dass jetzt die Situation für die rumänischen Deutsch-Gegner eine sehr günstige sei. Sie sprächen von einem Gross-Rumänien, das sie erstrebten und stellten sich als gute Patrioten hin, wenn sie ein solches forderten. Demgegenüber könnten diejenigen, die für vorläufige Neutralität seien, ausserordentlich schwer in die Öffentlichkeit heraustreten, ohne von ihren Gegnern des mangelnden Patriotismus beschuldigt zu werden. Dabei seien die Hetzer gegen Deutschland ekle Existenzen, die der Schlamm hochgebracht habe, wie überhaupt gegenwärtig in Rumänien die Politik von den meisten der Politiker zu Erwerbszwecken ausgenützt werde. Es komme hinzu, dass der Rubel durch das Land rolle und diese Leute leicht gewinne.

Ich warf ein, dass diejenigen, die ein Gross-Rumänien erstrebten, dies doch ebenso gut tun könnten, wenn sie den Anschluss an Deutschland herbeiführten, da doch Deutschland den Rumänen einmal durch seinen Einfluss die Abtretung ungarischen Gebietes verschaffen und weiter auch zur Einverleibung Bessarabiens⁷⁴ verhelfen könne.

Beldiman gab dies zu, bemerkte aber, dass die betreffenden Abgeordneten dann gegen die Volksstimmung anstürmen müssten, die durchaus deutschfeindlich sei. Dazu seien die Leute aber nicht zu gewinnen, denn sie würden unter Umständen ihre Mandate verlieren, wenn sie für Deutschland einträten.

Andererseits glaube er nicht, dass diese Politik der Strasse letzenendes die Beschlüsse der Regierung beeinträchtigen werde. Die Macht des Königs und der Regierung sei viel stärker als anderwärts, wenn sie ihre militärische Macht gebrauchen wollen, so seien sie dieser auch sicher. Der Angelpunkt zu Rumänien sei Russland. Namentlich die Moldau sei ausgesprochen russenfeindlich. Man müsse sich doch vorstellen, dass Rumänien von einem etwaigen Siege Russlands

⁷⁴ In original: Bess-Arabien [sic!].

und seiner Verbündeten garnichts habe. Denn in diesem Falle werde Rumänien eine Satrapie Russlands werden und ganz Rumänien würde sklavenhaft abhängig von Russland sein, wie es seinerzeit Bulgarien gewesen sei. In Wirklichkeit würde dann der russische Gesandte in Bukarest der Herrscher des Landes sein. Sowie dann die Regierung versuchen werde, sich von der russischen Umklammerung freizumachen, werde man Mittel und Wege finden, um diese Versuche zu beseitigen.

Rumänien, werde, wenn es mit Deutschland gehe, nach dem Kriege als Bundesgenosse Deutschlands eine ganz andere Rolle in der europäischen Politik zu spielen vermögen. Bei dieser Gelegenheit bemerkte der Gesandte, dass er es für einen sehr grossen Fehler halte, dass die bestehenden Bündnisverträge zwischen Deutschland und Rumänien niemals veröffentlicht worden seien, sondern in den Schubkästen in Berlin und Bukarest lägen. Ein solcher Vertrag müsse auch in den Herzen der Völker verankert werden. Wenn aber die Völker garnichts davon wüssten, dass sie Verbündete seien, so könne man natürlich auch keinen Nutzen aus solchen Beziehungen ermöglichen.

Der erste Vertrag sei im Jahre 1883 zwischen Bismarck und den rumänischen Unterhändlern beschlossen worden und er trage die Unterschrift der Herren Brătianu, des Vaters des jetzigen Ministerpräsidenten, und die Unterschrift von Carp, er selbst habe als Sekretär der rumänischen Gesandtschaft an dem ersten Zusammensein [rumänischer Staatsmänner mit Bismarck]⁷⁵ mitgewirkt. Von denjenigen, die den Vertrag unterzeichnet hätten, lebe nur noch Carp. Der Vertrag sei inzwischen mehrfach erneuert worden, zuletzt im Jahre 1913. Er habe die Überzeugung, dass auch diejenigen Führer der konservativen Partei, die im Jahre 1913 energisch für die Erneuerung des Bündnisses eingetreten seien, sich jetzt dagegen wenden würden, gegen Deutschland zu marschieren, wenn auch das Beispiel Italiens und dessen grenzenloser Treubruch verwirrend auf die Gemüter gewirkt habe.

Die Agitation, welche Deutschland in Rumänien entfaltet habe, sei nicht immer eine geschickte gewesen. Die Zeitungen, die man gekauft habe, seien vielfach ohne jeden Einfluss und als käuflich bekannt. Dadurch vermindere sich natürlich die Wirkung der von ihnen gebrachten Artikel. In ähnlicher Weise sei man auch an ganz unglaubliche Personen herangetreten. So laufe jetzt ein als käuflich bekanntes Subjekt in Bukarest herum und erzähle jedem, Deutschland habe ihn bestechen wollen, er habe aber das Ansinnen als guter Patriot zurückgewiesen. Die Herren, welche für Deutschland tätig gewesen seien, hätten auch oft den nötigen Takt in ihrem Auftreten vermissen lassen. Die einzige Zeitung, welche Bedeutung habe, sei die „Moldova“, die von Peter Carp herausgegeben werde und gut redigiert sei.

Inbezug auf den König äusserte sich der Gesandte dahin, dass der jetzige König Ferdinand eine selbständige Natur sei, die sich nicht leicht beeinflussen lasse und vor allen Dingen der Strasse nicht nachgeben werde. Am Tage vorher sagte mir der Sohn des Gesandten, dass der Kommandeur des in Bukarest stehenden II. rumänischen Armeekorps ein Mann sei, den man ungefähr den

⁷⁵ Adăugat pe margine cu scris de mână.

Haeseler der rumänischen Armee nennen könne. Der Betreffende sei durchaus königstreu und ein tüchtiger Soldat und werde nötigenfalls mit grösster Energie alles niederschlagen, was sich gegen den König erheben würde. Auf seine Soldaten werde er sich dabei unbedingt verlassen können.

Die Verhandlungen, welche Herr Brătianu mit der Entente eingeleitet, hält Herr Beldiman für gefährlich, glaubt aber, dass eine gewisse Wahrheit in der Behauptung Brătianus stecke, dass er diese Verhandlungen nur eingeleitet habe, um die Kriegshetzer *ad absurdum* zu führen. Brătianu habe nämlich völlig unerfüllbare Forderungen gestellt; er habe Ungarn bis zum Theiss verlangt und ferner die gesamte Bukowina. Das verlangte ungarische Gebiet schliesse das Banat mit ein. Selbstverständlich werde Serbien niemals daran einwilligen, ebenso Russland. Nachdem man durch das Bündnis mit Italien den Serben die Möglichkeit genommen habe, ihre Adriawünsche zu erfüllen, könne man ihnen nicht auch noch die Hoffnung auf das Banat nehmen. Im Falle man Bulgarien, dessen Zusammengehen mit der Entente ja auch angestrebt werde, einen Teil Mazedoniens anbiete, sei es völlig ausgeschlossen, dass man den Serben auch noch diese einzige Eroberungsmöglichkeit nehme und das Banat den Rumänen überantworte. Da nun Brătianu weiter als dritte Forderung aufgestellt habe, dass Russland die Verpflichtung übernehmen müsse, Rumänien während der Dauer des Krieges mit Munition zu versorgen, so könne man unmöglich die Gesamtheit dieser Forderungen als ernsthaften Versuch einer Verständigung mit der Entente ansehen. Brătianu wisse ad 1., dass das Banat nicht zu haben sei, er wisse ad 2., dass Russland wiederholt erklärt hat, Czernowitz nicht zu verlassen und die nördliche Bukowina im Falle des Sieges nicht herauszugeben, er wisse ad 3., dass Russland die grössten Sorgen habe, für seine eigene Munition zu sorgen und dass es infolgedessen den Anspruch Rumäniens, es mit Munition zu versorgen, als Ironie auffassen müsse. Wenn daher die russische Zeitung „Rjesch“ schreibe, dass die Verhandlungen Rumäniens mit der Entente nur von der Absicht eingegeben seien, den Kriegshetzern zu zeigen, dass Russland ihnen niemals die ausschweifenden Hoffnungen der Rumänen befriedigen könne, so trage dies sicherlich ein Körnchen Wahrheit in sich und er glaube daher, dass die Besorgnisse nicht gerechtfertigt wären, die wir in Deutschland in bezug auf die Haltung Brătianus hätten. Immerhin sei es gefährlich, von diesem sich überhaupt in Verhandlungen mit Russland einzulassen. Er (Beldiman) habe sich stets als der Vertreter einer verbündeten Macht betrachtet und auch dies in Bukarest zum Ausdruck gebracht. Infolgedessen habe er auch wegen der Schwierigkeiten, die Rumänien in bezug auf deutsche Munitionssendungen [in die Türkei] gemacht habe, sein Amt zur Verfügung stellen wollen.

In bezug auf Bulgarien erwähnte der Gesandte im Laufe der Unterredung, dass der jetzige Gesandte in Berlin als äusserst deutschfreundlich bekannt sei, sodass er ihn Rom nicht mehr zu halten gewesen wäre. Die Versetzung sei wohl auf Wunsch der italienischen Regierung erfolgt; er halte es für bedeutsam, dass man den Gesandten nicht abgesägt, sondern ihn in die bedeutende Stellung nach Berlin gesandt habe, er glaube annehmen zu können, dass die deutsche Position in Bulgarien doch eine eminent starke sei.

Bedauerlich sei, dass die Gegner Deutschlands von den militärischen Erfolgen der deutschen Armee vielfach garnicht unterrichtet seien, auch nicht in den massgebenden Stellen. So habe Sir Edward Grey die deutschen Ziffern über die russischen Gefangenen für lächerlich erklärt. Vergeblich hätten ihm einige neutrale Gesandte in London gesagt, dass die deutsche Regierung doch genaue Listen herausgebe und die Gefangenenlager besichtigt worden seien, sodass eine Täuschung seitens Deutschland wohl nicht möglich sei. Andererseits gebe die russische Regierung die Zahl der verlorenen Gefangenen auf 49.000 an, ebenso würdige man nicht die wirtschaftliche Stärke Deutschlands und glaube, dass Deutschland zusammenbreche müsse, während doch jeder, der hier in Deutschland lebe, und die Verhältnisse kenne, davon überzeugt sei, dass Deutschland diesen Krieg wirtschaftlich glatt durchhalte und seine Industrie eher Arbeitskräfte gebrauche, als dass eine Arbeitslosigkeit bestände.

Traducere

Întrevedere cu trimisul român la Berlin dr. Beldiman, 2 iunie 1915

Domnul Beldiman avusese, chiar înainte de întrevederea cu mine, o discuție cu atașatul militar român⁷⁶. El a atras atenția asupra faptului că succesele obținute de armata germană din Carpați⁷⁷ sunt extraordinar de importante și că ele vor produce, fără îndoială, o mare impresie în România. Căderea Przemyslului trebuie, se pare, să se întâmple cu siguranță⁷⁸; probabil că lucrurile se vor desfășura la fel ca la Anvers, unde, de asemenea, mai întâi au fost cucerite câteva forturi, iar apoi a căzut însăși cetatea⁷⁹. În plus, atașatul militar i-a mai comunicat că rușii au retras mari mase de trupe din Polonia, pentru a-și întări armata din Carpați, astfel încât un atac al armatei lui Hindenburg⁸⁰ și alte izbânzi ale trupelor germane care operează acolo nu mai sunt excluse.

În ceea ce privește problema poziției României, domnul Beldiman s-a exprimat, în cursul întrevederii de aproximativ două ore, în felul următor:

Nu există nicio îndoială că opinia publică din România este foarte favorabilă Franței și, în parte, deschis ostilă Germaniei. El nu poate intra în mai multe detalii în legătură cu acest aspect, deoarece greșelile Germaniei aparțin trecutului și nu mai pot fi corectate acum. Cea mai mare daună a fost provocată de Kiderlen-Wächter în timpul celor zece ani de aflare a sa [la București]⁸¹. Prin

⁷⁶ Ludovic Mircescu (1872-1930) a fost atașat militar al României la Berlin în perioada aprilie 1911 – august 1916 (*Românii în „marele război”*. Anul 1915. Documente, impresii, mărturii, coordonator general-maior (r) dr. Mihail E. Ionescu, București, Editura Militară, 2015, p. 53, nota 41).

⁷⁷ Referință la ofensiva armatelor germane aflate sub comanda lui von Mackensen, lansată la sfârșitul lunii aprilie 1915, care a culminat cu bătălia de la Gorlice-Tarnów și înfrângerea Armatei III ruse (Richard L. DiNardo, *Turning Points. The Eastern Front in 1915*, Santa Barbara, CA, Praeger, 2020, p. 89-106).

⁷⁸ Pe data 3 iunie 1915, von Mackensen avea să anunțe cucerirea Przemyslului (*ibidem*, p. 94-95).

⁷⁹ 10 octombrie 1914.

⁸⁰ Referință la Paul von Hindenburg, responsabil pentru frontul din zona baltică.

⁸¹ Alfred von Kiderlen-Wächter (1852-1912). Diplomat de carieră. A ocupat inițial diferite funcții la Sankt-Petersburg, Paris și Constantinopol. În 1895 a fost numit ministru plenipotențiar

felul în care Kiderlen-Wächter s-a comportat acolo, prestigiul Germaniei nu a crescut deloc; faptul că acest om, care, din cauza slăbiciunii sale față de alcool⁸², adesea nici nu era măcar în stare să negocieze, a putut deveni în Germania secretar de stat la Ministerul Afacerilor Străine a dăunat foarte mult Germaniei. În schimb, politica Rusiei a fost mult mai abilă: vizita țarului la București⁸³ a flatat mult lumea din România⁸⁴, aceasta în timp ce nu s-a putut organiza niciodată o călătorie la București a împăratului german. Întregul stil de viață al românilor este mai degrabă de inspirație franceză; civilizația le-a fost adusă, de fapt, din Franța, anume în perioada în care el era mic, adică în anii '60, când încă nu exista o Germanie unită și, prin urmare, influența Imperiului German în afară era foarte slabă. Între timp, a crescut totuși o nouă generație, care, în parte, și-a obținut educația și de la germani; la fel, o mare parte a corpului ofițeresc a fost instruită în Germania. Prin urmare, figurile care gândesc favorabil Germaniei nu sunt de ignorat, dar acestea nu reprezintă marea masă.

La aceasta se adăuga și faptul că în România situația este în prezent foarte favorabilă inamicilor Germaniei. Aceștia vorbesc despre o „România Mare”, pe care doresc să o înlăptuiască, prezentându-se drept buni patrioți atunci când li se cere acest lucru. În schimb, cei care susțin neutralitatea actuală pot să se exprime cu dificultate în public, fără a fi acuzați de către adversarii lor de lipsă de patriotism. În realitate, agitatorii împotriva Germaniei sunt niște existențe dezgustătoare, aduse la suprafață de noroiul din societate, așa cum în general politica este exploatată în prezent în România de majoritatea politicianilor în scopuri personale. La aceasta se mai adăuga și faptul că rubla „circulă prin țară” și câștigă ușor aderența respectivelor personaje⁸⁵.

Eu am obiectat că cei care urmăresc o „România Mare” ar putea face acest lucru la fel de bine alăturându-se Germaniei, deoarece Germania ar putea, prin

la Copenhaga, de unde este rechemat la cererea împăratului Wilhelm II în 1897. Ulterior este numit ministru plenipotențiar la București, unde a petrecut zece ani. În 1908 devine secretar adjunct la Ministerul Afacerilor Străine, iar în 1910 preia conducerea acestuia.

⁸² Există multe mărturii privitoare la pasiunea lui Kiderlen-Wächter pentru alcool. A se vedea și Ralf Forsbach, *Alfred von Kiderlen-Wächter (1852-1912). Ein Diplomatenleben im Kaiserreich*, erster Teilband, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1997, p. 40-41, 54-56; *ibidem*, zweiter Teilband, p. 478-479, 694.

⁸³ Este vorba, de fapt, de călătoria din 14 iunie 1914 a țarului Nicolae II la Constanța.

⁸⁴ Василий Б. Каширин, *Констанца – 1914: Мирный визит накануне войны*, în *Императорский Дом Романовых и Балканы*, отв. ред. В. Б. Каширин, Москва, Институт Славяноведения, 2014, p. 378-396; Claudiu-Lucian Topor, *Vizita țarului Nicolae al II-lea la Constanța (1914). Ecouri în presa europeană*, în *AIIX*, XLVI, 2009, p. 347-352; Paul Dominte, *Vizita țarului Nicolae al II-lea al Rusiei la Constanța (iunie 1914). Festivism și implicații politico-diplomatice*, în *Iluzii, teamă, trădare și terorism internațional – 1940. Omagiu profesorului Ioan Scurtu*, vol. 1, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2010, p. 124-128.

⁸⁵ Flavius Solomon, *Țară inamică, neutră sau aliată? România în viziune rusă în anii premergători și la începutul „Marelui Război”*, în *România și statele vecine la începutul Primului Război Mondial. Viziuni, percepții, interpretări*, volum editat de Flavius Solomon, Andrei Cușco, Mihai-Ștefan Ceaușu, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2016, p. 253-257.

influența sa, să obțină pentru români cedarea de teritoriu maghiar⁸⁶ și, în plus, ar putea ajuta la încorporarea Basarabiei⁸⁷.

Beldiman a admis și el acest lucru, dar a remarcat că deputații respectivi ar trebui, în acest caz, să se ridice împotriva sentimentului popular, care este în întregime ostil Germaniei. Pentru aceasta, respectivii nu pot fi însă câștigați, deoarece și-ar putea pierde mandatele, dacă s-ar poziționa de partea Germaniei.

Pe de altă parte, el nu crede că această politică a străzii influențează, până la urmă, deciziile guvernului. Puterea regelui și a guvernului este mult mai mare decât în alte părți; dacă ar dori să folosească forța militară, ar putea face acest lucru fără reținere. Pentru România, raportarea este la Rusia. În special Moldova este pronunțat anti-rusească. Se cuvine totuși să înțelegem că România nu are nimic de câștigat dintr-o eventuală victorie a Rusiei și a aliaților săi. Deoarece, în acest caz, România va deveni o satrapie a Rusiei și întreaga țară va fi dependentă în mod servil de Rusia, așa cum fusese cândva Bulgaria. În realitate, în acest caz, ambasadorul rus la București va deveni adevăratul conducător al țării. De îndată ce guvernul va fi tentat să se elibereze de această strânsoare rusească, se vor găsi mijloace și căi pentru a înăbuși aceste încercări.

Dacă România va merge împreună cu Germania, după război aceasta va putea juca, ca aliat al Germaniei, un rol cu totul diferit în politica europeană. În acest context, trimisul a remarcat că el consideră drept o mare greșeală faptul că tratatele de alianță existente între Germania și România nu au fost niciodată publicate, rămânând în sertarele de la Berlin și București. Un astfel de tratat trebuie să fie ancorat și în inimile popoarelor. Dacă însă popoarele nu au cunoștință de faptul că sunt aliate, nu se poate obține desigur niciun folos din asemenea relații.

Primul tratat a fost încheiat în 1883⁸⁸ între Bismarck⁸⁹ și negociatorii români și poartă semnătura domnilor Brătianu⁹⁰, tatăl actualului prim-ministru⁹¹, și pe

⁸⁶ Posibilitatea ca România să obțină anumite compensații teritoriale din partea Austro-Ungariei, în schimbul intrării în război de partea Puterilor Centrale, era intens discutată în cercurile politico-militare din Germania în anii 1914-1916. Ideea era însă respinsă vehement de către elita politică maghiară.

⁸⁷ Cedarea după război a Basarabiei către România era agreată atât de Germania, cât și de Austro-Ungaria.

⁸⁸ Aderarea României la Tripla Alianță a avut loc prin semnarea, la 30 octombrie 1883, a unui tratat secret cu Austro-Ungaria (semnat de ministrul Afacerilor Străine al Austro-Ungariei, Gustav Kálnoky, și ministrul Afacerilor Străine al României, Dimitrie A. Sturdza), la care a subscris în aceeași zi și Germania (prin Maximilian von Berchem, prim-secretar al Ambasadei Germaniei de la Viena). Până la Primul Război Mondial, de existența unui tratat între România și Tripla Alianță a avut cunoștință un număr foarte mic de oameni politici și diplomați români. Vezi Gheorghe Nicolae Căzan, Șerban Rădulescu-Zoner, *România și Tripla Alianță (1874-1914)*, București, Editura Științifică și Pedagogică, 1979, p. 95-130; Rudolf Dinu, *Diplomația Vechiului Regat, 1878-1914. Studii*, București, Monitorul Oficial, 2014, p. 55-57. Pentru istoria Triplei Alianțe, vezi Holger Afflerbach, *Der Dreibund. Europäische Großmacht- und Allianzpolitik vor dem Ersten Weltkrieg*, Wien, Böhlau, 2002.

⁸⁹ Cancelar al Germaniei în anii 1871-1890.

⁹⁰ Ion C. Brătianu (1821-1891).

⁹¹ Ion I. C. Brătianu (1864-1927).

cea a lui Carp⁹², iar acesta din urmă a participat ca secretar al Legației române la prima întâlnire [a oamenilor de stat români] cu Bismarck⁹³. Dintre cei care au semnat tratatul, doar Carp mai este în viață. Tratatul a fost între timp reînnoit de mai multe ori⁹⁴, ultima dată în 1913⁹⁵. El are convingerea că și acei lideri ai partidului conservator care în 1913 s-au pronunțat energic pentru reînnoirea alianței se opun acum unui demers împotriva Germaniei, chiar dacă exemplul Italiei și trădarea ei fără limite⁹⁶ a tulburat spiritele.

Agitația pusă în practică în România de Germania nu a fost întotdeauna abilă. Ziarele care au fost cumpărate⁹⁷ nu au nicio influență notabilă și sunt cunoscute ca mituite. Prin aceasta, efectul articolelor publicate de ele a fost, firește, diminuat. În mod similar, s-a apelat și la persoane cu totul dubioase. Astfel, prin București se plimbă în prezent un individ cunoscut ca fiind cumpărat, care povestește tuturor că Germania a intenționat să-l mituiască, dar că el a respins oferta, fiind un bun patriot. Cei care au lucrat pentru Germania au dus adesea lipsă de tactul necesar în comportamentul lor. Singurul ziar cu adevărat important este „Moldova”, publicat de Petre Carp și bine redactat⁹⁸.

În privința regelui, trimisul s-a exprimat în sensul că actualul rege Ferdinand este o natură independentă, care nu se lasă ușor influențat și care, mai presus de toate, nu se lasă condus de stradă. Cu o zi înainte, fiul trimisului⁹⁹ mi-a spus că comandantul Corpului II de Armată român dislocat în București¹⁰⁰ este un om pe care l-ai putea numi cumva un Haeseler¹⁰¹ al armatei române. Acesta este pe

⁹² P. P. Carp. La momentul semnării tratatului, P. P. Carp era ministru plenipotențiar al României la Viena.

⁹³ Referință probabilă la perioada în care Carp era agent diplomatic la Viena și Berlin (martie 1871 – aprilie 1873).

⁹⁴ Tratatul din 1883 a fost reînnoit în 1887, iar în 1892 a fost semnat al doilea tratat de alianță dintre România și Austro-Ungaria, la care au aderat Germania și Italia. Ultima dată documentul a fost reînnoit la 5 februarie (st. n.) 1913.

⁹⁵ 5 februarie 1913, prin semnăturile lui Titu Maiorescu (prim-ministru al României) și Karl Emil zu Fürstenberg (ministru plenipotențiar al Austro-Ungariei la București).

⁹⁶ Referință la declarația de război a Italiei la adresa Austro-Ungariei din 23 mai 1915.

⁹⁷ Printre publicațiile controlate de Germania în perioada neutralității s-au numărat: „Minerva”, „Seara”, „Ziua”, „Libertatea”, „Bukarester Tagblatt”, „Universul”, „Dreptatea”. Pentru „Seara”: Mircea-Cristian Ghenghea, *În slujba Puterilor Centrale. Ziarul „Seara” și neutralitatea României (1914-1916)*, în *Provocările istoriei. Concepte, surse, metodologii. Lucrările Conferinței Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”*, ediția a IV-a, 2023, editori Leonidas Rados, Mihai-Cristian Amărieuței, Alexandru D. Aioanei, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2024, p. 455-467.

⁹⁸ Primul număr a apărut pe data de 13 martie 1915 (a se vedea telegrama lui von dem Bussche din 13.03.1915 către centrala de la Belin a Ministerul Afacerilor Străine, PAAA, R 9738: „Carp, chiar dacă nu mai aparține de niciun partid, se bucură de o foarte bună imagine, iar de cuvintele sale se ține cont”).

⁹⁹ Alexandru A. Beldiman a avut doi fii: Alexandru (Alec) și Victor. Aici este vorba probabil de Victor, pe care, în octombrie 1916, tatăl său îl mandata cu depunerea la Ministerul Afacerilor Străine de la București a unui raport și a unei cereri de concediu de șase săptămâni (cf. scrisoare din 8 octombrie 1916 trimisă de Beldiman lui von dem Bussche, PAAA, R 1743).

¹⁰⁰ Generalul Dumitru Cotescu (1859-1942).

¹⁰¹ Referință la generalul Hans Dietrich von Hülsen-Haeseler.

deplin loial regelui, un soldat capabil, care va reprima, dacă va fi necesar, cu cea mai mare energie, orice mișcare ce s-ar ridica împotriva regelui. El [regele] se poate baza cu siguranță pe soldații săi.

Negocierile pe care domnul Brătianu le-a inițiat cu Antanta¹⁰² sunt considerate periculoase de domnul Beldiman, el crede însă că există un sâmbure de adevăr în afirmația lui Brătianu, anume că le-ar fi început doar pentru a-i face irelevanți pe agitatorii războiului. Chiar Brătianu a formulat cereri imposibil de îndeplinit: el a cerut Ungaria până la Tisa și, apoi, întreaga Bucovina. Teritoriul ungar revendicat include Banatul. Evident că Serbia nu va fi niciodată de acord cu acest lucru, la fel nici Rusia. După ce, prin alianța cu Italia, sârbilor li s-a luat posibilitatea de a-și realiza visurile privind Adriatica, acum nu li se poate lua și speranța în legătură cu Banatul. Dacă Bulgariei – a cărei alăturare la Antanta este de asemenea râvnită – i se va oferi o parte din Macedonia, este în totalitate exclus ca sârbilor să li se ia și această singură posibilitate de cucerire, prin cedarea Banatului către România. În plus, Brătianu a cerut ca Rusia să-și asume obligația de a aproviziona România cu muniții pe durata războiului și, drept urmare, aceste cereri nu pot fi văzute ca un demers serios de a se ajunge la o înțelegere cu Antanta. Brătianu este conștient că: 1) Banatul nu poate fi obținut; 2) Rusia declarase în mod repetat că nu va părăsi Cernăuțiul și nu va ceda nordul Bucovinei în caz de victorie; 3) Rusia are cele mai mari dificultăți în a asigura pentru sine însăși muniția necesară și că, prin urmare, pretenția României de a fi aprovizionată este văzută ca o ironie. Dacă, din aceste motive, ziarul rusesc „Reč”¹⁰³ scrie că negocierile României cu Antanta au fost inspirate doar de dorința de a le arăta agitatorilor războiului că Rusia nu le poate satisface speranțele exagerate, acest lucru conține, cu siguranță, un sâmbure de adevăr, iar temerile pe care le avem noi în Germania cu privire la atitudinea lui Brătianu nu sunt pe deplin justificate. Totuși, este periculos ca el să se angajeze în negocieri cu Rusia. El (Beldiman) s-a văzut mereu drept reprezentant al unei puteri aliate și a susținut acest lucru și la București. Drept urmare, în cazul specific al dificultăților pe care România le-a pus livrărilor de muniții germane [către Turcia]¹⁰⁴, el a vrut chiar să-și pună mandatul la dispoziție.

În privința Bulgariei, în timpul întrevederii, trimisul a menționat că actualul ministru bulgar de la Berlin¹⁰⁵ este cunoscut ca extrem de favorabil Germaniei, astfel încât nu a mai putut fi menținut la Roma. Revocarea sa a avut loc probabil la dorința guvernului italian; el consideră grăitor faptul că ministrul nu a fost îndepărtat din activitate, ci a fost instalat într-o poziție importantă la Berlin;

¹⁰² George Protopopescu, *Tratative dintre guvernul român și Puterile Antantei în perioada 1914-1916, II*, în „Acta Musei Napocensis”, Cluj-Napoca, XIV, 1977, p. 527-546.

¹⁰³ „Речь”. Ziar foarte influent care a apărut la Sankt-Petersburg în anii 1906-1918.

¹⁰⁴ A se vedea mai sus discutarea documentului nr. 5.

¹⁰⁵ Dimităr Rizov (1862-1918) a fost ministru plenipotențiar bulgar la Roma în anii 1908-1915 și la Berlin în 1915-1918. Între 1908 și 1915 a evoluat de la un antigerman convins la un susținător al alianței cu Germania (Oliver Stein, *Die deutsch-bulgarischen Beziehungen seit 1878*, în „Zeitschrift für Balkanologie”, 47, 2011, nr. 2, p. 226-227).

drept urmare, el este de părere că poziția Germaniei în Bulgaria este inevitabil foarte puternică.

Este regretabil faptul că adversarii Germaniei nu sunt deloc informați adesea despre succesele militare ale armatei germane, nici măcar în cercurile de putere. Astfel, Sir Edward Grey¹⁰⁶ a calificat drept ridicole cifrele germane privitoare la prizonierii ruși. În zadar i-au spus unii trimiși ai statelor neutre la Londra că guvernul german publică liste exacte și că lagărele de prizonieri au fost vizitate, astfel încât o dezinformare din partea Germaniei nu este, drept urmare, posibilă. Pe de altă parte, guvernul rus a anunțat o cifră de 49.000 de prizonieri pierduți. La fel, nu se ține cont de forța economică a Germaniei și se crede că Germania se va prăbuși, în timp ce oricine locuiește aici în Germania și cunoaște situația este convins de faptul că Germania va trece fără probleme prin război, din punct de vedere economic, și că industria are mai degrabă nevoie de forță de muncă decât există șomaj.

6. 1916 august 21. Scrisoare a lui Gustav Stresemann către Otto Moras. Redactată în termeni foarte amicali, scrisoarea reprezintă o evaluare a lui Stresemann privind evoluțiile de pe câmpurile de luptă (Verdun, Frontul de Est) și situația politică din Germania. Stresemann este convins că, deși există multe dificultăți, Germania are puterea și resursele necesare pentru a ieși învingătoare din război. În scrisoare este discutată și poziționarea României, în care Stresemann declară că nu are încredere. În eventualitatea în care România va intra în război, el mizează pe preluarea de către Bulgaria a unei părți importante din efortul militar¹⁰⁷.

21. Aug[ust] 1916

Herrn Hauptmann [Otto] Moras
Feld-Rekruten-Depot, 23. Reserve-Division, 12. Reservekorps

Lieber Freund!

Leider komme ich erst heute dazu, Dir ausführlicher auf Deinen letzten lieben Brief zu antworten. Es hat mich damals sehr ergriffen, als Du freiwillig zu Deinem Truppenteil zurückkehrtest, um mit ihm gemeinsam die schweren Zeiten durchzukämpfen, die Euch beschieden waren. Leider ist dieser Geist im Innern jetzt mehr und mehr von uns gewichen. Ich entsinne mich noch, wie ich in den ersten Monaten des Krieges einmal beinahe einen Zusammenstoß mit einer Gruppe von Offizieren hatte, weil ich einen Herrn der Tafelrunde fragte: „Müssen Sie wieder ins Feld zurück?“ Dieses Wort „müssen“ liess den Leuten damals das Blut in den Kopf steigen. Heute sprechen die Menschen ganz offen

¹⁰⁶ În perioada respectivă, secretar de stat pentru Afaceri Străine în guvernul britanic.

¹⁰⁷ PAAA, NL-306, Band 164, f. 111-117.

davon, dass sie alles tun, um vom Krieg fern zu bleiben und preisen sich glücklich, wenn sie dieses Fernbleiben erreicht haben.

Es ist ja nun natürlich, dass nach zwei Jahren des Krieges der Begeisterungsrausch der ersten Tage verflogen ist, aber so tief brauchte der Niederbruch der Stimmung doch nicht zu sein. Ich muss in dieser Beziehung der Regierung einen Hauptteil der Schuld beimessen, weil sie es gar nicht versteht, die Stimmung hochzuhalten. In all den anderen Ländern bemüht man sich, denjenigen freies Wort zu verstatten, die für ein kräftiges Durchhalten sind, die an den Sieg glauben und in dem festen Vertrauen auf diesen Sieg auch das Ergebnis des Sieges in einem grösseren und kräftigeren Staat und Volk sehen. Bei uns in Deutschland werden gerade diejenigen, die auf einem solchen Standpunkt stehen, am meisten verfolgt, während die Flaumacher, die jeden Siegespreis aufgeben und an eine Verständigung mit England glauben, das grosse Wort führen dürfen. Hätte nicht neulich einmal das Militär durchgegriffen und der Oberkommandierende der Marken, Herr von Kessel, das Berliner Tageblatt verboten, dann wäre es wohl dahin gekommen, dass das Berliner Tageblatt alle Leute beschimpfen konnte, die in unserem Sinne die Dinge sehen, während die Gegner der kräftigen Kriegsführung das erste Wort gehabt hätten.

Die Kriegslage selbst gibt ja glücklicherweise zu keinen Besorgnissen Anlass. Wir hatten hier alle gehofft, dass zu Pfingsten Verdun fällig würde und war nicht aus einer unbestimmten und beweislosen Stimmung heraus, sondern aus dem Grunde, weil uns im Auswärtigen Amt gesagt worden war, dass der Generalstab damit sicher rechnet. Nun ist es nichts geworden, weil wir wahrscheinlich die schweren Geschütze an der Somme und an anderen Stellen gebraucht haben. Manchmal träumt man noch von dem Marsch auf Paris, den wir ja schon einmal angetreten haben und der auch von Verdun aus angetreten werden könnte. Aber wir müssen uns wohl damit begnügen, dass sich vor Verdun die besten Kräfte Frankreichs aufgerieben haben und uns Verdun auch auf diesem Wege mittelbar die Besiegung Frankreichs ermöglicht. Jetzt rechnet man wieder mit dem militärischen Niederbruch Frankreichs im Herbst, weil keine Reserven mehr da sind und weil nach glaubwürdigen Mitteilungen schon jede französische Kompanie 30 Schwarze haben soll, die die Lücken ausfüllen, welche die fortgesetzten Angriffe in und um Verdun nach sich ziehen. Aber ich denke mir, dass England aus seinem grossen Menschenreservoir doch noch die Mannschaften stellen wird, deren Frankreich bedarf und dass wir deshalb mit der Niederwerfung Frankreichs sobald noch nicht zu rechnen haben werden.

Im Osten hat die Ernennung von Hindenburg im Lande ausserordentlich gut gewirkt. Soviel ich weiss, hat Hindenburg zusammen mit Ludendorff sehr bestimmte Forderungen gestellt, ehe er den Oberbefehl übernahm. In Sonderheit scheint mir, dass er sich vorbehalten hat, über die ihm zur Verfügung stehenden Truppen mit zu disponieren, damit ihm nicht, wie früher auf der Nordfront, die nötigsten Truppen weggenommen werden. Hier in Deutschland gehen Gerüchte von grossen Truppenverschiebungen nach dem Osten. Hoffentlich genügen sie,

um einmal die Front im Osten zum Stehen zu bringen und dann weiterhin denjenigen Vorstoss zu ermöglichen, den wir brauchen, um den notwendigen moralischen Eindruck auf Rumänien hervorzurufen. Den Rumänen traue ich nämlich nicht. In der letzten Zeit haben sich die Nachrichten über die Friedensbereitschaft Rumäniens in einer derartigen Weise [gehäuft], dass es mehr als verdächtig erscheint. Man will anscheinend unsere Aufmerksamkeit ablenken und uns im Sicherem wiegen. Nun, ich denke, dass wir darauf nicht hereinfallen, zum mindesten nicht die Bulgaren, die auf den Augenblick brennen, wo sie mit den Rumänen abrechnen können. Die Bulgaren haben bisher erst 800 Tote verloren, haben aus den eroberten Gebieten Mazedoniens grosse Truppenkörper von Freiwilligen gebildet und stehen jetzt stärker da als zuvor. Auf die Rumänen haben sie einen außerordentlichen Hass, der namentlich darin seine Ursache hat, dass die Rumänen auf ihrem seinerzeitigen Vormarsch nach Sofia in ihrer Lüsternheit die zurückgebliebenen bulgarischen Frauen vielfach geschändet haben. Es gibt kein so sittenstrenges Volk wie die Bulgaren und das damalige Verhalten der Rumänen hat in ihnen ein Gefühl hervorgerufen, das sich am besten als der Wunsch nach Blutrache bezeichnen lässt. Sie warten nur auf den Augenblick, um loszubrechen und werden hoffentlich den Hauptstoss auf sich nehmen, sodass wir nicht noch mehr Opfer an Truppenstellungen bringen brauchen.

Meine Ausführungen über die U-Boot-Waffe hatte ich Dir seinerzeit wohl geschickt. Heute sende ich Dir auch Abschrift eines Briefes, den ich an einen Parteifreund in Aurich geschickt habe und aus dem Du einiges über diese Frage ersehen wirst.

Im Innern ist die Stimmung nicht gut aus den eingangs erwähnten Beweggründen. Am schlechtesten steht es in Sachsen, wo die Verpflegung sehr mangelt. Sonst werden wir hoffentlich dank der glänzenden Ernte besser durchkommen wie früher und die Meldung, dass die Fleischration erhöht werde, hat nach dieser Richtung schon einen sehr guten Eindruck gemacht, denn wenn auch der Magen nicht der alleinige Sitz des Gemütes ist, so hat er doch einen sehr grossen Einfluss auf Stimmungen und Verstimmungen und für die armen Leute, die die heutigen Preise nicht anlegen können, war schon lange die Ernährung eine sehr brennende Sorge. Ich bin überzeugt, dass sehr viele Kinder an Unterernährung leiden, weil sie nicht genügend Milch erhalten und dass die Behauptung eines russischen Duma-Abgeordneten, wonach die Deutschen im Durchschnitt 15% ihres Körpergewichts verloren hätten, zutreffend ist. An die Entwöhnung von den Luxusartikeln hat man sich gewöhnt, dagegen ist die Butter- und Milchknappheit eine sehr große Kalamität, die schwer auf uns drückt.

Wahrscheinlich sage ich Dir mit all diesen Dingen nicht viel Neues, denn das beste, was man weiss, die kleinen persönlichen Intimitäten und was man von unseren Staatsmännern erfährt, eignet sich nicht zur schriftlichen Überweisung. Nimm doch einmal Urlaub und lasse Dich wieder im Verband oder in Berlin sehen. Wir würden uns alle herzlich freuen, Dich wieder zu sehen und es würde mir besonders ein Vergnügen sein, mit Dir über alle diese Dinge plaudern zu können.

Ich hoffe, dass Dich diese Zeilen beim besten Wohlsein antreffen, dass es ebenso Deiner Familie wohlgeht, mit der wir beinahe in Bansin zusammengetroffen wären, wenn wir uns nicht im letzten Augenblick überlegt hätten, lieber nach Mecklenburg zu gehen.

Mit vielen herzlichen Grüßen,
Dein
[Gustav]

Traducere

21 aug[ust] 1916

Către Domnul căpitan [Otto] Moras¹⁰⁸

Unitatea mobilă de recrutare, Divizia 23 de rezervă, Corpul 12 de rezervă

Dragă prietene!

Din păcate, reușesc abia azi să-ți răspund mai pe larg la ultima ta scrisoare atât de frumoasă. M-a impresionat profund gestul tău când te-ai întors în calitate de voluntar la unitatea ta, pentru a îndura alături de ea vremurile grele care v-au fost hărăzite. Din nefericire, această stare de spirit a început între timp să dispară tot mai mult în țară. Îmi amintesc încă bine cum, în primele luni ale războiului, am ajuns aproape de o altercație cu un grup de ofițeri, pentru că l-am întrebat pe unul dintre domnii de la masă: „Trebuie să vă întoarceți din nou pe front?”. Acest cuvânt, „trebuie”, le-a făcut atunci sângele să li se urce la cap. Astăzi, oamenii vorbesc deschis despre faptul că fac orice pentru a sta departe de război și se consideră norocoși dacă reușesc să scape de trimiterea pe front.

Este, desigur, firesc ca, după doi ani de război, entuziasmul exaltat din primele zile să se fi pierdut, dar scăderea moralului nu ar fi trebuit să fie atât de dramatică. În această chestiune trebuie să atribui guvernului o mare parte din vină, deoarece nu înțelege deloc cum să mențină moralul ridicat. În toate celelalte țări se face totul pentru a permite să se exprime liber acelora care militează pentru o rezistență fără compromisuri, care cred în victorie și care, având această credință, văd și rezultatul victoriei într-un stat și un popor mai mare și mai puternic. La noi, în Germania, tocmai aceia care se situează pe o asemenea poziție sunt persecutați cel mai mult, în timp ce cei care subminează voința, care refuză să plătească un preț pentru victorie și cred într-o înțelegere cu Anglia, sunt lăsați în a domina discursul public. Dacă nu ar fi intervenit mai nou armata, iar comandantul mărcilor, domnul von Kessel¹⁰⁹, nu ar fi interzis „Berliner Tageblatt”¹¹⁰,

¹⁰⁸ A se vedea nota nr. 43.

¹⁰⁹ Gustav von Kessel (1846-1918): în timpul Primului Război Mondial a fost comandant al Mărcii Brandenburg și guvernator al Cetății Berlin, fiind subordonat direct împăratului Wilhelm II.

¹¹⁰ „Berliner Tageblatt und Handels-Zeitung”, ziar de masă, care a apărut în anii 1872-1939. În timpul Primului Război Mondial, publica frecvent informații și puncte de vedere din țările Antantei. În unele articole erau puse în discuție situația complicată de pe front și lipsurile de care suferea populația. Printre reacțiile autorităților s-a numărat și interzicerea în mai multe rânduri a

s-ar fi ajuns probabil la situația în care acest ziar să-i poată insulta pe toți cei care privesc lucrurile din perspectiva noastră, în timp ce cei care se opun unei continuări energice a războiului ar fi avut primul și ultimul cuvânt.

Situația militară însăși nu oferă, din fericire, motive de îngrijorare. Toți cei de aici speram că, până de Rusalii, Verdunul va cădea¹¹¹, această așteptare izvorând nu dintr-o stare de spirit superficială și fără temei, ci pentru că ni se spusese la Ministerul Afacerilor Străine că Marele Stat Major miza cu siguranță pe acest lucru. Aceasta nu s-a întâmplat probabil pentru că a fost nevoie de artileria grea pe Somme și în alte sectoare. Uneori se mai visează încă la marșul asupra Parisului, pe care l-am început deja o dată și care ar putea să fie reluat și dinspre Verdun. Dar, probabil, trebuie să ne mulțumim cu faptul că, la Verdun, Franța și-a epuizat cele mai bune forțe și că Verdunul ne va permite să obținem, astfel, înfrângerea Franței. În prezent se mizează iarăși pe prăbușirea militară a Franței în toamnă, deoarece nu mai există rezerve și pentru că, potrivit unor informații demne de încredere, fiecare companie franceză ar avea deja 30 de soldați negri pentru a acoperi golurile provocate de atacurile permanente din jurul Verdunului. Totuși, eu îmi imaginez că Anglia va furniza totuși, din marele său rezervor uman, oamenii de care Franța are nevoie și că, prin urmare, nu ar trebui să contăm prea curând pe înfrângerea Franței.

Numirea lui Hindenburg¹¹² în Est a avut un efect extraordinar de mare în țară. Din câte știu, Hindenburg, împreună cu Ludendorff, a pus condiții foarte clare înainte de a prelua comandamentul suprem. În special, se pare că el și-a rezervat dreptul de a dispune asupra trupelor aflate la dispoziția sa, pentru a nu i se lua, ca altădată pe frontul de nord, trupele absolut necesare. Aici, în Germania, circulă zvonuri despre importante mișcări de trupe spre Est. Să dea Domnul ca acestea să fie suficiente pentru a stabiliza Frontul de Est, pentru a permite ulterior declanșarea acelei ofensive de care avem nevoie pentru a produce impresia morală necesară asupra României. În români eu nu am încredere. În ultima vreme, veștile despre dorința de pace a României s-au înmulțit într-o asemenea măsură încât devin mai mult decât dubioase. Se pare că se încearcă distra-gerea atenției noastre și inducerea unei false asigurări. Ei bine, eu cred că nu

aparității ziarului. În scrisoarea sa, Stresemann face referire la suspendarea apariției între 1 și 7 august 1916 (Kurt Koszyk, *Deutsche Pressepolitik im Ersten Weltkrieg*, Düsseldorf, Droste, 1968, p. 167).

¹¹¹ Pentru evoluțiile de pe Frontul de Vest în anul 1916, vezi Michael S. Neiberg, *The Western Front 1914-1916. From the Schlieffen Plan to Verdun and the Somme*, London, Amber Books, 2008; William Martin, *Verdun 1916. 'They shall not pass'*, Oxford, Osprey Publishing, 2001.

¹¹² Iulie 1916. La sfârșitul lunii august 1916, Hindenburg va prelua, alături de Ludendorff, Înaltul Comandament al Armatei (*Oberste Heeresleitung* – OHC), care va deține puterea reală în Germania până la sfârșitul Primului Război Mondial (Anna Von der Goltz, *Hindenburg. Power, Myth, and the Rise of the Nazis*, Oxford, Oxford University Press, 2009, aici, p. 36-37; Wolfram Pyta, *Hindenburg. Herrschaft zwischen Hohenzollern und Hitler*, München, Siedler, 2007, aici, p. 205-206).

vom cădea în această capcană, cu siguranță nu bulgarii, care ard de nerăbdarea de a se răzbuna pe români. Bulgarii, care au pierdut până acum doar 800 de oameni, au constituit mari contingente de voluntari din teritoriile cucerite în Macedonia și se află acum într-o poziție mai puternică decât înainte. Aceștia nutresc față de români o ură extraordinară¹¹³, care își are rădăcinile mai ales în faptul că, în timpul înaintării anterioare spre Sofia, românii, în poștele lor, au batjocorit în numeroase cazuri femeile bulgare din teritoriile ocupate. Nu există un popor mai strict în privința moravurilor decât bulgarii, iar comportamentul de atunci al românilor a trezit în ei un sentiment care poate fi cel mai bine descris drept dorința de răzbunare de sânge. Ei așteaptă doar momentul pentru a se dezlănțui și, sperăm, vor lua asupra lor lovitura principală, astfel încât noi să nu mai fim nevoiți să sacrificăm și mai multe contingente de luptă.

La vremea respectivă, ți-am trimis deja opiniile mele privitoare la chestiunea submarinelor. Astăzi îți expediez și copia unei scrisori pe care am adresat-o unui coleg de partid din Aurich¹¹⁴, din care vei putea desprinde câteva lucruri legate de această problematică.

În țară moralul nu este bun din motivele menționate la început. Cel mai rău stau lucrurile în Saxonia, unde aprovizionarea este foarte deficitară. În rest, sperăm că, datorită recoltei excelente, vom trece mai bine prin această perioadă decât înainte, iar știrea privind creșterea rației de carne a avut deja un efect foarte bun. Chiar dacă stomacul nu este singurul păstrător al stării sufletești, acesta are totuși o influență foarte mare asupra bunei dispoziții și nemulțumirilor, iar pentru oamenii săraci, care nu pot face față prețurilor actuale, mâncarea a fost de mult timp o problemă extrem de apăsătoare¹¹⁵. Sunt convins că foarte mulți copii suferă de subnutriție, pentru că nu primesc suficient lapte, astfel că afirmația unui deputat al Dumei ruse, potrivit căreia germanii ar fi pierdut în medie 15% din greutatea corporală, este corectă. Oamenii s-au obișnuit să renunțe la articolele de lux, însă lipsa untului și a laptelui este o mare calamitate, care apasă greu asupra noastră.

Probabil că, prin toate acestea, nu îți spun prea multe lucruri noi, deoarece ceea ce se știe mai bine – micile intimități personale și ceea ce se află despre oamenii noștri de stat – nu se cuvine a fi transmis în scris. Ia-ți totuși cândva un concediu și vino din nou să ne vizitezi, fie la asociație¹¹⁶, fie la Berlin. Ne-am bucura cu toții din inimă să te revedem, iar mie mi-ar face o deosebită plăcere să pot sta de vorbă cu tine despre toate aceste lucruri.

¹¹³ Despre imaginea României în discursul public din Bulgaria după cel de-al doilea război balcanic, vezi Claudiu-Lucian Topor, *Germania, România și războaiele balcanice (1912-1913)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2008, p. 244-254.

¹¹⁴ Oraș din Saxonia Inferioară.

¹¹⁵ Pentru Berlin, a se vedea Belinda J. Davis, *Home Fires Burning. Food, Politics, and Everyday Life in World War I Berlin*, Chapel Hill, The University of North Carolina Press, 2000.

¹¹⁶ Asociația Industriașilor din Saxonia.

Mi-aş dori ca aceste rânduri să te găsească în deplină stare de sănătate şi ca la fel de bine să-i meargă şi familiei tale, cu care aproape că ne-am fi întâlnit la Bansin¹¹⁷, dacă nu ne-am fi hotărât, în ultimul moment, să mergem mai degrabă în Mecklenburg.

Cu multe salutări cordiale,
al tău
[Gustav]

**Gustav Stresemann and Romania between 1914 and 1916.
Notes and comments relating to six documents
from the Political Archive
of the Foreign Office in Berlin
(Abstract)**

Keywords: Gustav Stresemann, World War I, Romanian-German relations, German propaganda in neutral countries.

Based on six documents currently held in Gustav Stresemann's personal archival collection at the Politisches Archiv in Berlin (*Nachlass Stresemann*), which are published in the appendix, both in the original German and in Romanian translation, the article discusses several aspects concerning the first stage of his political career. Starting with Professor Otto von Dungern's trip to the Balkans, undertaken shortly after the outbreak of World War I, and touching upon a meeting, in June 1915, with Alexandru Beldiman, Romania's envoy and Minister Plenipotentiary in Berlin, the article focuses, in particular, on Stresemann's involvement in organizing the German propaganda in Romania during the country's period of neutrality (August 1914 – August 1916). The documents convey an image of Stresemann as a politician who, during the period in question, was steadily advancing and asserting himself within the Reich's political circles. Stresemann appeared as increasingly able to identify and capitalize on certain topics with a significant public impact and to develop formal and informal networks adapted to his political agenda. The political experience he acquired during the Great War, including with respect to his connections with Romania, contributed to the development of Stresemann's pragmatic political thought during the subsequent period of the Weimar Republic.

¹¹⁷ Staţiune balneară de pe insula Usedom.

ANEXĂ

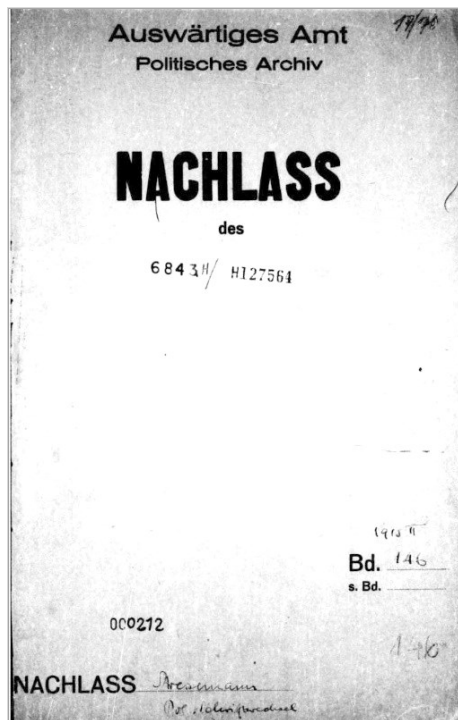

Fig. 1. Coperta vol. 146 din *Nachlass Stresemann* de la Politisches Archiv, Berlin.

Fig. 2. Scrisoare a lui Matthias Erzberger către Gustav Stresemann, din 23 septembrie 1914.